

MÉRJELÉN MINDEN VASÁR NAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— ⊗ — Budapest, május hó 31. ⊗ —

Krónika.

Czigány-igazság.

— május 29.

Egy könyörtelenül konzekvens esküdti verdikt s egy emberségesen szentimentális birói ítélet a cigányokról, vérszomjas boszúvágy a közönségben a tárgyalás alatt s megkönnyebbült éljenzés annak hallatára, hogy egyetlen cigány sem kerül bitófára: ez a dánosi szenzáció csattanója. Méltó befejezése a nagy ügynek, amelyben embernulák kavarták fel az egész ország érzületét. Melyikünk törődik a pusztai csárdásokkal, azok lányaival? Kinek fáj egy sátoralja cigány feje? Mégis boszuért lihegtünk a meggyilkolt csárdásért s megkönnyebbülten örülünk, hogy a cigányok életben maradnak.

Érdekes kifejlés, érdekesebb magánál a pörnél. Sajnos, még nincsenek idegpszichológusaink; ezek erre a porre építhetnék fel új tudományukat. Törvény és közérzület szerint ezek a halmozott bűntevések okvetetlen Bali Mihályért ordítanak. Az esküdtek, mikor súlyos verdiktjüket leadták, erre is gondoltak. Egészen bizonyos, hogy Balog Tutának nem fegyházat, hanem akasztófát szántak. És ezuttal a vádlottaknak ezer a szerencsájük, hogy nem a könyörületesküldtszék, hanem a könyörtelen bíróság mondott felettük ítéletet.

Az ember azt hinné, a verdikt kifejezi a közvéleményt s az ítélet a törvény igazságát. Pedig a közönség örült az enyhébb ítéletnek s így dezavualta a maga lelkiismerete hivatalos képviselőjét. A birói ítélet viszont, — nem tudom, mennyire szabad ezt az ítéletet a legteljesebb tisztelettel megkritizálni — ez az ítélet becsületére válik a bírák magánérzületének, de igazságszolgáltatásuk mintha tulságosan közönségbeli benyomásokra támaszkodnék.

Igaz egyik sincs beismerésben s egyiknek részvétele a gyilkosságokban sincs szemtanui bizonyossággal megállapítva. De azért egészen bizonyos, hogy a vádlottak között nincs ártatlan s még a bizonyosnál is bizonyosabb, hogy ezuttal a vádlottaknak előnyükre volt a cigány-voltuk. Más emberfajta nem tud olyan megátalkodottan hazudni és tagadni, s ime, kisült egy új igazság: megmenekülsz az akasztófától, ha egészen le tudsz tenni minden emberi és erkölcsi jóézésről. Nincs az az eldurvult fenevad-ember, aki a tárgyalás három hete alatt egyetlen egyszer meg ne rendült volna a lelkiismeretében s ez az egyetlen emberi érzés menthetetlenül a nyakába kerítette volna a hóhér kötelét. De a Párnók és a Tuták nincsenek abból a fából faragva, hogy az emberi érzés avitikus szikrája is kigyulladjon bennük: ők megmenekülnek azért, mert teljesen megérdemlik az akasztófát.

tében s ez az egyetlen emberi érzés menthetetlenül a nyakába kerítette volna a hóhér kötelét. De a Párnók és a Tuták nincsenek abból a fából faragva, hogy az emberi érzés avitikus szikrája is kigyulladjon bennük: ők megmenekülnek azért, mert teljesen megérdemlik az akasztófát.

Ne gondolják, hogy a kegyetlenség beszél belőlem. Én megtehetem azt, amit a bírónak nem szabad: politizálhatok. A bíró szemében súlyos dolog lehet az, hogy nincs vallomás, de viszont az enyémekben súlyos dolog, hogy ahány ekhós szekérben Fáraó vad fiai, leányai gubbasztanak, hire megy, hogy holmi dánosi esetekért nem kell félni az akasztófától, mert olyant nem építenek a cigányok számára. A büntetés elrettentő hatásáról lehet vitatkozni, de az enyhe büntetések bátorító hatásáról szót sem kell vesztegetni. Legalább amikor cigányokról van szó, akiknek életmódja meg van szabva, akiknek egész egzisztenciája a született gonosztevők pályáját szabja eléjük. Más embernek előfeltételek, csábító alkalmak és különös kényszerhelyzetek kellenek, hogy a büntett rendkívülségére vetemedjék, ám a cigányoknál a rendkívülség éppen az volna, ha nem szorulódnának a csirkelepástól a postarablásig a büntettek egész létező skálájára. Ezeket a büntől éppen csak a rettegés tartja távol, mint az erdei vadakat a tűz lobogása. S ezeket a bűnre épp úgy csábítja a lanyha megtorlás, mint a farkast bátorítja a tűz lelohadása.

Én bizony, tisztán és pusztán társadalmi önzésből, a cigányveszedelemnek kitett embertársaimat tekintve, ha el volna törölve a halálbüntetés, a cigányok számára behoznám. Mert szép és igaz okoskodás, hogy az ilyen vad nép nem érzi olyan nagy dolognak a gyilkosságot, s amikor elköveti, az ő erkölce szerint nem követett el akkora bűnt, mint a civilizált ember lelkiismerete érzi, de ennek a visszája is áll s reánk tartozik: ha ezek a cigányok oly könnyű lélekkel gyilkolnak, hát én épp oly könnyű lélekkel gyilkoltassam magamat? A farkas meg a veszett kutya még kevesebb erkölcsi érzékkel követi el életben, vagyonban a károkat, ennél fogva sohasem fog a vadásztörvény kiméletében részesülni, mint a nyul vagy az őz. Egyáltalán elfelejtik, hogy amikor a cigánynak civilizáción kívüli voltát nézik, akkor csak a megértésnél lehet ezt a momentumot fontolóra venni, de nem a megítélésnél. Megengedem, hogy a cigánynak baj, hogy olyan könnyen gyilkol, de a meggyilkolandóknak talán szintén baj s inkább szorulódnak védelemre, mint a cigány a megértésre. Én tehát a jogosabb tekintet azokra a teljesen

ártatlanokra vetném, akik a cigányveszedelemnek ki vannak téve, mint az ugynevezett emberi igazság-érzetre, mely a bűn megítélésénél nem tesz különbséget ember és ember között.

Igen okos és igazságos embereket felháborított a háromhetes tárgyalás menetén mutatkozó cigányellenszenv. Azt mondták: közönséges emberekkel szemben nem volna ekkora elfogultság. Igazuk van. De mikor az egész büntetőjog és a bíraskodás proceszszusa közönséges emberekre van szabva! Való igaz; kétszáznál több kérdésre tizenkét polgár nem felelhet úgy, hogy válaszuk biblia legyen. De vajjon a gyilkosoknak tömegekben való tartózkodása nem épp olyan bántó és rendkívüli, mint a tárgyalásuk monstruózus volta? A dolog egyszerűen úgy áll, hogy büntető perrendtartásunk mindenre inkább gondolt, mint cigánykaravánokra s most ezek állnak elébe s a mások számára készült rendbe ők szorulnak bele. De ebből megint csak nekik van hasznuk, mert feneketlen erkölcsi eltompultságuk kifog minden perrendbeli fogáson, s ime, mint az eredmény is mutatja, konok és embertelen tagadásuk megváltotta őket az akasztófától, pedig hasonló bűnért rajtuk kívül akárki akasztófára került volna.

Az ítélet hatása felől nekem nincs kétségem. Nem-sokára járványszerűen ki fog törni a cigányveszedelem. Ami nekünk humánus skrupulozitás, az a cigány-sátrakban kiadott törvény lesz: cigányt nem lehet felakasztani, ha végig tagad s ehhez képest neki fognak bátorodni. Igaz, a szabadságvesztés is rettenetes büntetés ennek a fajnak, de ezt csak azután tudja meg, ha már be van fogva. Addig tán csábító is neki a jól ellátottság, mert a cigányrabot is emberségesebben tartják, mint ahogy a magára hagyott becsületes munkás-ember rossz viszonyok között élhet. De azért látom és elismerem, hogy a bírónak semmi köze ítélete követke-zéseéhez s az igazságot, ahogy ő látja, nem szabad cél-szerűségi tekintetektől függővé tennie. A közönséget is értem, mely még a védőszót is lehurrogta s válogatás nélkül lógatni kívánta az egész bandát, végül mégis örült a haláltalan ítéletnek, mert ezt a vérszom-juságot az igazságérzete s az áldozatokkal való szoli-daritása okozta, a könyörületét pedig az idegzete. Ha rákerül a sor, a mai ember minden boszuvágya mellett is visszariad a halálosztástól, nem humanitásból, hanem idegességéből. A mi idegzetünk nem bírja el a haláltusát, ezért riadunk vissza a törvényes öléstől. Nem a delinkvens szenvedése bánt, hanem a mienk. Ezért zug végig az izgalom minden halálbüntetésnél, akár Pap Béláról, akár Husz Ábrahámról van szó. De azért a cigányoknak a haláltól való megszabadulá-sán keletkezett örvendezés éppenséggel nem jelenti a szimpátia megfordulását a cigányok felé. Ha egy égi fürgeteg kerekednék s valamennyit elevenen a pokolba vinné, nem akadna ember, aki ne mondaná: úgy kellett nekik.

K. T.

Szellők zenéje.

Szellők kísérnek mostanában engem,
Szellők szavára száll az alkonyat.
Szellők zenélnék, túlvilági hárfák,
Szellők nevetnek ezüst éjszakán át
S csiklandva fricskássák az arczomat.
Honnan repülnek? A hajam kibontják,
Hozzám tipegnek észrevétlenül
S egyszerre lelkem egy fekete, halvány
Szerelmes arczu szellőlányka karján
Száll, száll, tovább repül.

Mind pajkosak, betyárok és enyelgők,
Kitépi a párnát fejem alól.
Nyakamba fujva rántják ingemet le,
Szikrát, tüzes port hintenek szemembe
S kacagnak, hogyha könnyem árja foly.
A messzeségbe, szellők tengerére
Úz olykor egy ravaszdi-szélkalóz
És hogyha jázminos az este s holdas,
Egy széltündérke ül könyvemhez — olvas —
S halkán tovább lapoz.

Minden helyütt szél, szél, szelek zenéje,
Lágy, altató, halk temetői dal.
Szellő a szerelem, szellő az élet,
A csók, a tűz szeles magasba réved
S a szende szél már szendergő vihar.
Üres levegő, kék ábránd a vágyam,
Üres levegő szellőpalotám.
Én hallgatom e dalt. Szememben éjféli.
Virrasztva vaczogok a kósza szélnél
S bucsuzó arczom halvány.

Kosztolányi Dezső.

A harmadik.

Irta: BIRÓ LAJOS.

Zsitvay csak egy heti szabadságot kapott. A gyár-ban tengersok volt a munka és a mérnökökre reggeltől-estig szükség volt. Egy hetes nászutra nem volt érdemes menni. Felszaladtak a Tátrába, ott töltöttek hat napot és a hetedikén már bevonultak az új lakásukba.

A lakás berendezve, készen várta őket. Három szobájuk volt: hálószoba, ebédlő és férfiszo-ba, amely egy kicsit szalón is lesz. A három szobához elég egy cseléd: ez is ott várta már őket a lakásban. Teréznek hitták, sovány és formátlan nő volt, de elég barátságos és nem kellemetlen.

Zsitvayék boldogan kezdtek neki az új életnek az új lakásban. Szerették egymást. És nagyon fiatalok voltak. A türelmetlenül várt házasság, az együttélés semmiféle kiábrándulást nem hozott a számukra; ellenkezőleg: minden nap meglepetve állapították meg, milyen jó és hogyan lesz egyre jobb együtt élni. Minden nappal közelebb jutottak egymáshoz, összébb simultak, mámorosabbak, boldogabbak, meglegedettebbek lettek.

Eltelt három, négy, öt hónap és nem változott meg a viszonyuk forrósága. Az egyiknek a csókja még mindig tartogatott meglepetést a másik számára. Unottá az érintkezésük egy percze se lett; csak számítóbbá

és tudatosabbá. Hónapok multak el és még mindig szeretői voltak egymásnak. Fiatal és tüzes szeretői és törvényes, tisztos, polgári szerelmük orgiákat rendezett.

A házasságuk negyedik hónapjában történt, hogy az asszony egy éjjel, tizenegy órakor — egy órával a lefekvésük után — felkőnyökölt a párnájára és hallgatózott.

— Mire figyelsz? — kérdezte tőle a férje.

Az asszony még egy kicsit hallgatózott, azután rámutatott a hálószoba becsukott ajtajára és rémülten mondta:

— Valaki jár az ebédlőben.

— Ugyan menj!

— De igen. Hallottam a lépéseit.

Zsitvay is hallgatózott; de nem hallott semmit.

— Képzeldtél — mondta a feleségének.

Az asszony megnyugodott és mind a ketten elaludtak.

Harmadnap éjjel az asszony ismét sápadó arczzal fordult a férje felé:

— Megint jár valaki az ebédlőben.

Zsitvay hallgatózott és most neki is úgy tetszett, mintha bent lépéseket hallott volna. Felugrott az ágyból.

— Ne, — sikoltott halkán az asszony — ne! Ne menj ki. Hátha tolvaj!

Zsitvay belenyult az éjjeli szekrény fiókjába, kivette a revolverét, odament az ajtóhoz és kinyitotta. A hálószoba lámpájának a fénye hosszú, széles csikban esett be az ebédlőbe. Zsitvay körülnézett. Nem látott senkit. Meggyújtotta az ebédlő villamos lámpáját. A szoba üres volt. Bement a harmadik szobába, kiment az előszobába, revolverrel a kezében benyitott a kamrába, a konyhába. Nem talált senkit. Bekopogtatott a cselédszobába.

— Teréz! Ebren van?

— Igen.

— Nem hallott itt kinn járni valakit?

— Nem. Senkit se hallottam.

Zsitvay visszaient a feleségéhez.

— Azt hiszem, mondta neki, mind a ketten ideges csacsik vagyunk. Senkit se találtam. Minthogy pedig kísértetek nincsenek, mi alighanem valamelyik butornak a ropogását képzeltük lépések zajának.

Az asszony megnyugodott. Négy nap múlva ismét lépések zaját hallották az ebédlőben. Zsitvay ismét nem talált kint senkit. Az asszony ismét megnyugodott, de azt kívánta, zárják be ezentul kulccsal a hálószoba ajtaját éjszakára.

A lépések zajával, azzal a ropogással, amelyet az emberi láb okoz a könnyen siró parketten, nem törődtek már. Minthogy semmi baj sem történt, belenyugodtak abba a magyarázatba, hogy a butorok ropognak. És aggódás nélkül szerették egymást. A szerelmük nyugtalan volt és találékony.

Egy éjjel azonban nemcsak lépések zaját hallották az ebédlőből, hanem egy sóhajtás zaját is. Egy keserves, fájdalomtól font, a szívnek a sajtó fenekéről felszakadt, hosszú sóhajtást. Meglepetve bámultak egymásra. A bezárt ajtó megtompította a hangját, de ez sóhajtás volt: visszatarthatatlan, szomorú, kétségbeesett sóhajtás.

Zsitvay kiugrott az ágyból. Az ajtóhoz sietett, kinyitotta, belépett az ebédlőbe, de a szoba akkor már üres volt. Megismételte az első kutatást, de nem talált senkit. A lakás üres volt. Teréz régen aludt.

Zsitvay boszankodva tért vissza a feleségéhez.

— Ez mégis csak hallatlan — mondta. — Hát mi lehet ez?

Találgatott egy ideig, azután ezt mondta:

— Vagy emberi sóhajtás volt és akkor valamelyik

szomszéd lakásból hallatszott át. Vagy valami kívülről jövő hang volt: ajtónyikorgás, macskanyávogás, kéménycsörömpölés és akkor csak a mi tökéletlen fülünk és izgékony idegrendszerünk hallotta sóhajtásnak.

Kénytelenek voltak ezzel a magyarázattal megelégedni. Egy hétig csend is volt ezután, de akkor újra kezdődött a ropogás és egyszer ismét hallottak egy hosszú, keserves sóhajtást. Zsitvay most már nevetett.

— Bizonyos, — mondotta — hogy valami kémény nyikorog itt fölöttünk. Szamarak voltunk, hogy megijedtünk tőle.

A dologgal ezután nem törődtek. Szerették egymást, boldogok voltak. Örültek, amikor egyedül maradhettek és szerették az éjszakát.

Öt hét múlva egy este, mikor egyedül maradtak, a férfi megcsókolta az asszony nyakát. Az asszony odasimult hozzá, odafektette a nyakát az ajkára és a gyöngédségnek egy turbékoló hangján elnyujtva és remegve mondta:

— Te drága!... Te édes!...

A férfi magához szoritotta és egy ideges, remegő mellhangon dédelgette:

— Irén!... Irén!... Irén!...

Ebben a perczen a bezárt ajtajukon kívül, az ajtó tőszomszédságában, olyan közel az ajtóhoz, hogy szinte megreccsent belé a fa, egy harsogó zokogás tört fel. Egy emberi, egy félreismerhetetlenül emberi zokogás, egy visszatarthatatlan, elbődülő, kiáltó emberi sirás.

Az asszony elsápadt; a férfi gyors elhatározással abban a pillanatban kiugrott az ágyból, egy ugrással ott értett az ajtónál, kinyitotta és belépett az ebédlőbe.

Belenézett a szoba félhomályába. A másik ajtón egy meghajlott, barna alak surrant át a harmadik szobába. Zsitvayban forrott a düh. Két ugrással kinn volt az előszobában: harmadik szobájuk ajtaja előtt. Felrántotta az ajtót, amelyet már belülről is nyitottak. Egy emberi nyak akadt a keze közé: megmarkolta ezt a nyakat, megszorította és dühöngő kegyetlenséggel nyomta le a földre:

— Most megvagy, disznó!

Jobb kezével az idegen nyakat tartotta, balkezelével pedig a sötét szobában a villamos lámpa csavaróját kereste.

A lámpa kigyuladt. A szoba világos lett. Zsitvay egészen felemelkedett, eleresztette a torkot, amelyet szorongatott és felállott. Előtte a földön egy zokogó, pihegő gomolyagban ott feküdt a cselédjük, Teréz.

Zsitvay előbb elbámult, azután mértéktelen dühbe jött.

— Teréz! — ordította. — Teréz, maga volt az?

Teréz nem válaszolt. Sirt.

— Teréz — ordította Zsitvay. — Feleljen rögtön, vagy széttaposom. Maga járt ott éjszakánként az ebédlőben?

Teréz nem válaszolt. Behuzta a fejét, összekuporodott a földön és sirt.

— Felelj, — ordította Zsitvay — vagy ütlek. Té jártál éjszakánként az ebédlőben?

A barna gomolyagból ekkor halk, siró válasz jött:

— Igen.

A Zsitvay dühe erre egyszerre lecsillapodott. Kényelmetlenül érezte magát. Zavarodott lett. Csendesebben kérdezte:

— Teréz! Mit csinált maga éjjel az ebédlőben?

Teréz nem válaszolt. Zsitvay attól kezdett félni, hogy eltalálta.

— Hallgatózott? — kérdezte idegesen.

— Igen.

Zsitvayn végigfutott a hideg. Szégyelni kezdte magát.

A szoba ajtajában ekkor megjelent a felesége: remegve, rémülten, ingben. Zsitvay szégyelte a maga ruhátlanságát is. Az asszonyét még jobban.

— Menj be — mondta neki. — Mindjárt megmagyarázok mindent.

Az asszony elámulva nézte a földön fekvő cselédet.

— Menj be — mondta idegesen Zsitvay.

Az asszony visszament a hálószobába. Zsitvay egy karosszék mögé állott, hogy az egész teste el legyen takarva és csendesen szolt:

— Hát miért tette ezt, Teréz?

A hangjában részvét, szánalom, lágyság és jóság volt. A nő felemelte a fejét erre a hangra. Könyek hullottak a szeméből.

— Hát miért tette, Teréz? — kérdezte Zsitvay.

Terézből erre kitört a vallomása. Áradva, hebegve, sírásban elcsuklóan hadarta:

— Láttam, hogy hogyan szeretik egymást. Eleinte kibirtam. De eltelt három hónap is... Egyszer véletlenül hallottam... Nem tehetek róla... De azután mindig hallani akartam...

Zsitvay elhülve állott. Hideg borzongás futott végig a hátán.

— Hány éves maga, Teréz? — kérdezte megdöbbenve.

— Huszonnégy.

Zsitvay elámult. Legalább harmincznégynek tartotta.

Ekkor újra megdobbant a szíve.

— Teréz, — mondta — asszony maga?

Teréz sötétvörösre pirult, a szeméből újra könnyek kezdtek hullani és lehajtott fővel dadogta:

— Lány vagyok.

Zsitvay látta rajta, hogy igazat mond. Nagyon is igazat.

— Menjen ki, Teréz — mondta neki csendesen.

A leány kisurrant. Zsitvay visszament a feleségéhez. Röviden és kinos zavarodottsággal elmondta neki a dolgot. Azután hallgattak. Eszükbe jutott a sok éjszaka, amelyet az ebédülő parkettjének a röppanásai kísérték.

És ők még arra sem gondoltak soha, lány-e ez a Teréz és nem kellene-e előtte titkolózniok. Egy lánynyal éltek együtt: a polgári menage kicsisége egy lány, egy szüz előtt tárta ki a házaselet titkait és örömeit, sóhajtásait és öleléseit.

— Kicsikém, — mondta Zsitvay — nagy nyomorúságok vannak a világon.

Hallgattak. Nagyon szégyelték magukat és nagyon szomorúak voltak.

Az ember legkevésbé önmaga, ha a saját személyében beszél. Adjatok neki álarcot és az igazat fogja mondani.

*

Az emberre azt mondják, hogy cinikus, ha a dolgokat olyanoknak látja, amilyenek, nem pedig amilyeneknek lenniök kellene.

*

Minden művészet erkölcsstelen.

*

Egy házaseMBER boldogsága azoktól függ, akiket nem vett el.

Wilde Oszkár.

Sirbolt.

Ha meghalok, ne ássatok a földbe,
Ne suttogjon felettem lombos ág.
Elcsált engem a mezőről a város,
Rég elszakadtunk, s én nem értem már most,
Mit suttognak a fák.

Kinézttem én a sirboltot magamnak,
Szűk, ódon utca árnyas rejtekén.
Sötéten néz az utcára az ajtó,
Mint félig nyílt száj, csendesen sóhajtó;
Ott hadd feküdjem én.

Az ócska boltban szunnyadnak az árnyak;
Régmúlt dalok ringatják szenderük.
Régmúlt dalok zendültét várják, várják,
Tört fuvolák, ó, hurjavesztett hárfák,
Porlepte hegedűk.

Ott szunnyadjam. Zárjátok rám az ajtót,
És hagyjatok ott magamra velük.
Áludjunk. Jó éjt, hurjavesztett hárfák,
Tört fuvolák, szegény dalok, ti árva,
Porlepte hegedűk.

Nagy Zoltán.

Krónika II.

Milliomosok a levegőben.

— május 29.

Valahol a hajdani Far-West egyik pontján, ahol még száz évvel ezelőtt is, de talán még ötvennel is bret-harte-i alakok irtották az őserdöket, vagy keresték az aranyat, tehát valahol Kaliforniában, nem messze San-Franciscótól, Oakland környékén lezuhant egy lég-hajó. Már most: a lég katasztrófái, a levegő hajótörései szenzációk, világszenzációk voltak ugyan minden időben, de ma aligha rezonnálnak már nagyobb, vagy — mondjuk úgy — alig keltenek exotikusabb hatást a publikumban, mint egy-egy vasuti szerencsétlenség, avagy a tenger haragjának valamelyik embergyilkos megnyilvánulása. A levegő mint közlekedőút kezd olyan megszokottá válni a számunkra, akár a víz, vagy a szárazföld.

És mégis, ezt az oaklandi katasztrófát ki kell ragadni a csupán napi feljegyzés mulandóságából és valamivel nagyobb gondolkozóbaesséssel kezelni, mint amennyit a puszta riport kötelességszerűen ad. Hármaskból. Először azért, mert ez az első tömegkatasztrófa a levegőben, másodszor azért, mert megdöbbenően igaz jellemzője az amerikai észjárásnak, harmadszor pedig azért, mert nemcsak a tömeges voltában, hanem más valamiben is — majd megmondjuk később, hogy miben — szintén az »első«.

Akármilyen kíváncsi is az olvasó ezek után magára a katasztrófára, kénytelen vagyok itt vargabetűt kanyarítani és elkezdni a dolgot ama »Feketé«-nek is nevezett Enklicen Bertold nevű barátnál, aki feltalálta a puska-port. A reklám-feltalálókön, az üzletből ujat-mondókon kívül ő volt az egyetlen ember, akinek a találmányát sikerült nagy éclattal hozni a világ tudomására. Minden más feltaláló csendben dolgozott, igen sok maga sem tudta, hogy mit keres, a legtöbb egészen mást talált meg, mint amit keresett. És névhez meg dátumhoz a találmányokat mindig csak utólag köti az ember, elméjének ama kilométerkő-szükségérzetével, amelynek a következése például, hogy mindnyájan komolyan hiszszük, hogy az ujkor csakugyan 1492-ben kezdődött, a legújabb kor pedig 1814-ben. A korszakváltozások a gondolatparányoknak kikutathatatlan megmozdulásaival kezdődnek el, a találmányok pedig szintén valósággal úgy lopózkodnak bele a köztudatba apró, jelentéktelennek látszó momentumok után és csak utólag — sokszor nagyon későre — vevődnek észre, konstatálódnak és néha honoráltatnak is. Bell munkájának a tejfölét Edison szedte le, az Ujvilágnak nevét pedig nem Kolumbus adta, hanem Amerigo Vespucci. Elménk paripáját mindig akkor kötjük hozzá egy-egy karóhoz, amikor már mindnyájan rájöttünk, hogy »nini, itt valami új dolog van!«

Tessék meggyőződve lenni, hogy így vagyunk a kormányozható léghajóval is, amely már fel van találva egy pár esztendő óta, de még nem tudjuk, pedig az ördög sem tartja titokban előttünk. És lehet, hogy az oaklandi katasztrófa lesz az a pont, ahonnan kezdve már mégis tudnunk kell azt, amit most láthatnánk a legközelebről, tehát — csak tiz év múlva fogunk majd igazságnak meglátni. Itt valahogyan a »lucus a non lucendo« ismeretes mondása érvényesül, mert az oaklandi esetben egy teljesen kormányozhatatlannak bizonyult léghajó tette bizonyossá, hogy a kormányozható léghajó már fel van találva.

Mert itt a következő dolog történt. Valami mérnök, vagy gépész, vagy talán gépgyáros óriási nagyságu, eddig példátlan méretű léggömböt szerkesztett, applikált rá mindent, ami eddig hasznosnak bizonyult, elszédte rá a Renardék, de Meurtheék, Zeppelinék, Lebaudyék minden találmányát — hiszen semmi sem titok — és miután ekként európai észszel megcsinálta kolosszusát, elővette az amerikai esztét: részvénytársaságot csinált. Nem a szerkezet tökéletesítésére, vagy a további kísérletezésre, vagy más ilyen elaggott célra. Ő nem: az első állandó léghajójáratok berendezésére. Egyelőre San-Francisco és New-York között, később New-York és talán Southampton között, esetleg San-Francisco és Melbourne, vagy Fokváros között.

Európában mindenre akad bolond, Amerikában mindenre akad milliomos. Ez a mérnök is talált szám szerint tizenöt milliomost, akik hajlandónak mutatkoztak a részvénytársaság megalakítására. Az üzlet kezdett a megvalósulás stádiumába lépni. Hanem aki üzletet akar csinálni, az menjen utána maga, mert ha

mást küld, akkor vagy megcsalják, vagy meglopják. A tizenöt milliomos is elhatározta, hogy együttesen fognak megtenni a mérnökkel egy próbautat és ha a dolog beválik, akkor majd lehet beszélni a részvényekről. Mert ők blindre nem kockáztatják a pénzüket.

Megkezdődött a próba, a mérnök is, a milliomosok is beleültek a léghajóba és elindultak. Felemelkedtek háromszáz méter magasságra, akkor felrobbant az egyik kazán, utána megrepedt a léggömb és a következő pillanatban az egész alakuló közgyűlés úgy zuhant alá a földre, hogy egy sem törte ki még csak véletlenül sem a kezét vagy a lábát, hanem mind pontosan a nyakát törte. Ilyen baisse-t még nem látott a világnak semmiféle fekete boszorkányszombatja.

Ezek után mi kortársak természetesen azt mondjuk, hogy a tizenöt milliomos tizenöt számár volt, akik nem kockáztatták a pénzüket, de rátették a rizikóra a nyakukat. Az utánunk következő nemzedék fogja belátni, hogy nekik volt igazuk, nem nekünk és hogy ők teljes üzleti okossággal és becsületes emberi körütekintéssel cselekedtek. Hogy mégis ott fehérlik most a foguk Kalifornia kavicsos földjén, annak csupán egy kicsiny kis számításbeli hiba volt az oka. Vagy még az sem, mert üzletembereknek szabad számolni a gépek precizitásával, munkaerejével, jövedelmezőségi koefficienseivel s több effélével, de egygyel nem szabad számolni soha: a babonával.

A boldogult tizenöt tehát teljes emberi okosság szerint feledkezett meg arról a babonás igazságról, amit mi üzlet nélkül való emberek mindnyájan tudunk: amikor valaki valamit produkálni akar, akkor mulhatatlanul kudarcot vall vele. Egészen bizonyos, hogy amikor a fiad először el tudja mondani, hogy »tete«, te elszaladsz a szomszédodhoz, vagy a barátodhoz és meghivod, hogy hallgassa meg, hogy »tete«. És egészen bizonyos, hogy akkor a gyerek, ha megpukkadsz, sem fogja azt mondani, hogy »tete«. Egész nap azt sivalkodja, egész nap azzal bőszi, de akkor, a produkció pillanatában elhallgat és nem mutatja a tudományát. Épp úgy egészen bizonyos volt, hogy a Stephenson legelső lokomotivja a legelső útján el fogja gázolni a legelső állomásfőnököt. El is gázolta. És mivel a gyerek a kellő pillanatban nem mondja, hogy »tete« és mivel a »Rockett« a harmadik kerékfordulásra elgázolta Pillcoxot (nem tudom, biztosan ez volt-e a neve), tehát a lucus a non lucendo szent igazságával bizonyos, hogy a gyerek tudja már mondani a »tete«-t s hogy a »Rockett« nem embergázolásra született. Annak az oaklandi mérnöknek a léghajója lehet hogy nem volt kormányozható, de a kormányozhatatlanságának semmiképpen sem bizonyítéka az, hogy kormányozhatatlannak mutatkozott. Az igazság éppen ellenkezően áll: a lezuhanás csak annak a jele, hogy a gépezet egy pillanatra felmondta a szolgálatot; de hogy ennek a lezuhanásnak tizenhat nagyon kemény és bizonyára igen okos nyultagyat rejtegető nyak lett a hajótöröttjévé, az szinte döntő bizonyíték az elpusztult léghajó kormányozhatósága mellett. Ezek a milliomosok két-

ségtelenül kómikusak egy kissé, de hát tulajdonképpen és alapjában véve nem kómikus-e minden vértanu? Nem kómikus-e az az alak, aki olyan biztosan hisz az igazában, hogy meghal érte, ahelyett, hogy kivárná az eljöttét?

Az oaklandi katasztrófa bizony bizonyíték a lég-hajó kormányozhatósága mellett. Alighanem éppen akkora, mint amikor a »Patrie« (no persze hogy »Patrie«) tavaly július 14-én (no persze hogy a nemzeti ünnepen) megjelent a Marsmező felett és gyönyörű ivet csinált a levegőben. A különbség csak az, hogy az egyik eset francziául beszélt, a másik meg amerikai nyelven.

Paganel.

Az irodalom tanára.

Ira: CSEHÓV P. ANTAL.

(2)

Nikitin legfeljebb egy perczig ült az asztalnál és megunta magát.

— Jó éjszakát! — mondotta felkelve és ásitva. — El akartam önnek beszélni valami regényes dolgot, amely rám vonatkozik, de hát ön csupa geográfia! Ha szerelemről kezd az ember beszélni, ön rögtön azzal áll elő, hogy melyik évben volt a kalkai ütközet? Vigye el önt az ördög az ütközeteivel és mappáival.

— Mért haragszik ön?

— Boszant a dolog.

És boszankodva azon, hogy még nem nyilatkozott Mányuszjának s hogy most nincs kivel a szerelméről beszélni, bement a maga szobájába és lefeküdt a divánra. A szoba sötét, csendes volt. Feküdvé és a sötétbe bámulva Nikitin azon gondolkodott, hogy ő két-három év múlva elutazik valaminek Pétervárra, akkor Mányuszjá ki fogja őt kísérni a pályaházba s ott sirni fog; Pétervárott majd hosszú levelet fog tőle kapni, könyörögve fogja őt kérni, hogy jöjjön mentől előbb. Aztán ő is ír neki... A levelét így fogja kezdeni: »Kedves kis muczikám...«

— Igenis, kedves kis muczikám — ismételte fenhangan és felnevetett.

Nem esett jól neki a fekvés. Kezét feje alá tette, a bal lábát pedig feltámasztotta a diván hátára. Így jobban feküdt. Eközben az ablak kezdett észrevehetően fehéredni, kint megszólaltak az álmos kakasok. Nikitin tovább gondolkodott azon, mint tér ő vissza Pétervárról, mint jön elibe a pályaházhoz Mányuszjá s örömeiben felsikoltva, a nyakába borul; vagy még jobb lesz úgy, hogy ő ravaszkodni fog: éjjel érkezik meg, zajtalanul, a szakácsné nyit neki ajtót, ő lábujjhegyen bemegy a hálóba, nesztelenül levetkezik és lefekszik. Mányuszjá akkor fölébred és ő, micsoda öröm lesz az!

Kint egészen megvirradt. Nem volt már sem szoba, sem ablak. Annak a serfőző háznak tornácán, amely mellett ma ellovagoltak, Mányuszjá ült és valamit beszélt, azután karon fogta Nikitint és elment vele a külső városerdőbe. Itt újra látta a tölgyfákat és a varjufészkeket, amelyek nagy sapkához hasonlítottak. Egy fészek megingott és Sebaldin nézett ki belőle, azt kiáltva: »Ön nem olvasta Lessinget!«

Nikitin egész testében megremegett és kinyitotta a szemét. Előtte Ippolitücs Hippolit állt, fejét hátra-szegve és a nyakkendőjét kötözve.

— Keljen fel, iskolába kell mennünk — szölt az. — Ruhában aludni különben sem jó. Attól a ruha romlik: Aludni ágyban kell, levetkezetten...

És szokása szerint széltében-hosszában beszélni kezdett olyanról, amit mindenki tud.

Nikitin első órája az orosz nyelvből volt a II-ik osztályban. Mikor pontban kilencz óraker belépett ebbe az osztályba, ott a nagy fekete táblára nagy vonásokkal a következő két betű volt felírva: S. M. Ez bizonyosan azt jelentette, hogy Selesztova Másá.

»Már megszagolták a semmirekellők... — gondolta Nikitin. — Honnan tudnak ezek mindent?«

A második irodalmi óra az V-ik osztályban volt. Itt is fel volt írva a táblára az S. M. betű s mikor ő az órát elvégezve, kiment az osztályból, a háta mögött felzengett a kiáltás, mint valami színházi előadáson: »Éljen Selesztova!«

A vetkezetlenül töltött alvástól nehéz volt a feje, ernyedte a teste. A tanulók, akik mindennap várták már az exámen előtti szünidőt, semmit sem csináltak, unatkoztak, unalmukban hanczuroztak. Nikitin is unatkozott, észre sem vette a hanczurozást és egyre az ablakhoz állt. Nézte a napsütötte utcát. A házak felett átlátszó, kék ég mosolygott, valahol messze, messze, a házakon és zöld kerteken túl, széles, végtelen messzeség látszott kékellő erdőkkel és a száguldó vasuti vonat alig észrevehető füstjével.

Az utcán, az akáczfák árnyékában két fehérkabátos katonatiszt ment el, játszva a kezökben volt lovagló-ostorral. Egy hosszú szekéren egy csapat fehér szakállas, kajszasapkás zsidó megy valahová. Az igazgató unokájával a nevelő sétálgat... Szom szalad valahová két házőrző kutya-pajtásával... S' ime, most Várjá ment el arra egyszerű szürke ruhában, piros harisnyában, kezében a »Vjesztnyik Jevropy« című folyóirattal. Bizonyosan a városi könyvtárban járt...

S a lecke-órák még jó sokára, három óraker érnek véget. A leczkék után pedig sem haza, sem Selesztovékhoz nem mehet, hanem Volfhoz kell mennie órát adni. Ez a Volf gazdag zsidó, aki luteránussá lett, nem adta be gyerekeit a gimnáziumba, hanem gimnáziumi tanárokat járatott hozzájuk, fizetvén egy óráért öt rubelt.

»Unalom, unalom, unalom!«

Három óraker elment Volfhoz s ott ült — amint neki látszott — egy egész örökkévalóságig. Öt óraker jött el onnan s hétkor már megint a gimnáziumba kellett mennie pedagógiai tanácskozásra, megállapítani a IV. és VI. osztályok szóbeli vizsgarendjét.

Mikor a gimnáziumból késő este elindult Selesztovékhoz, szive erősen dobogott, arcza égett. Egy hét, de egy hónap óta valahányszor vallomást tenni készült, mindig egy egész beszédet készített bevezetéssel és befejezéssel, most azonban nem volt készen egy szava sem, fejében minden összekavarodott, csak annyit tudott, hogy ma ő egész bizonyosan vallomást tesz és hogy tovább várni már lehetetlen.

»Kihivom a kertbe, — gondolta magában — egy kis ideig sétálunk, aztán vallomást teszék...«

Az előszobában nem volt egy lélek sem. Bement a terembe, azután a vendéglátóba. Itt sem talált senkit. Csak azt lehetett hallani, hogy az emeleten Várjá valakivel pöröl, meg hogy a gyerekszobában a felfogadott varrónő az öllőjával csettegett.

Volt a házban egy kis szoba, amelyet háromféleképpen is hittak: kis szoba, átjáró, sötét szoba. Egy nagy szekrény állt benne orvosságokkal, porokkal és vadászati készülékekkel. Ebből az emeletre szűk fellepcső vezetett, amelyen mindig macskák aludtak. Két-

ajtó nyílt belőle: egy a gyerekszobába és egy a vendéglátóba. Mikor Nikitin bejött ide, hogy felmenjen az emeletre, a gyerekszobába szolgáló ajtó kinyílt és olyat csattant, hogy megremegett belé a szekrény is, a lépcső is; bejött, befutott rajta Mányuszjá sötét ruhában, kezében egy darab kék szövettel és Nikitint észre sem véve, a lépcső felé suhant.

— Megálljon... — állította meg őt Nikitin — jó estét, Godefroy... Engedje meg...

Elakadt, nem tudta, hogy mit mondjon; egyik kezével Mányuszját fogta, másikkal — a kék szövetet. Mányuszjá pedig félig megijedt, félig elcsodálkozott és tágra nyílt szemekkel bámult.

— Engedje meg... — folytatta Nikitin, félve, hogy Mányuszjá elmegy. — Valami mondanivalóm van... Csakhogy itt a hely nem arra való... Nem vagyok képes... Ért-e engem, Godefroy, hogy nem vagyok képes... ez az egész...

A kék szövet leesett a földre s Nikitin megfogta Mányuszjának a másik kezét is. Mányuszjá elsápadt, ajkai megremegettek, aztán visszahátrált Nikitintől és a szekrény s a fal közötti zugban találta fel magát.

— Becsületszavamra mondom... — szólt csendesen Nikitin. — Mányuszjá, becsületszavamra...

Mányuszjá hátraszegte a fejét, Nikitin pedig ajkon csókolta őt s hogy a csók tovább tartson, megfogta annak arcát a két kezével. Eközben valahogy úgy esett a dolog, hogy már ő került a szekrény és a fal közötti zugolyba s Mányuszjá fonta a karjait az ő nyaka köré, odahajtva a fejét a Nikitin álla alá.

Aztán mindketten leszaladtak a kertbe.

Selesztovéknak mintegy tíz deszjatinra menő nagy kertjük volt. Öreg nagy hársak és juharfák voltak benne s egy fenyő, a többi csupa gyümölcsfa: cseresznye, alma, körte, vadgesztenye, olajfa. Sok volt a virág is.

Nikitin és Mányuszjá szótlanul szaladgáltak a sétányokon, nevetgéltek, néha rövid kérdéseket tettek egymásnak, amelyekre nem feleltek; a kert felett a főlhold világított és a sötét fű közül álmos tulipánok és violák nyújtogatták fel a fejeiket, mintha azért esdekelnének, hogy nekik is valljanak szerelmet.

Mikor Nikitin és Mányuszjá visszatértek a házba, a katonatisztek és kisasszonyok már mind együtt voltak és mazurkát táncoltak. Polyánszkij megint végighurcolta őket a grand-rond-nal az összes szobákon s táncz után megint »sorsot« játszottak. Vacsora előtt, mikor a vendégek bementek a teremből az ebédlőbe, Mányuszjá egyedül maradván Nikitinnel, ehhez hozzásimult és így szólt:

— Te beszélj a papával és Várjával... én szégyenlem magam...

Vacsora után Nikitin beszélt az öreggel. Selesztov, miután kihallgatta, elgondolkozott és így szólt:

— Nagyon köszönöm önnek a tisztességet, a melylyel engem és a leányomat kitünteti, de engedje meg, hogy bizalmasan valamit mondjak önnek. Nem úgy beszélök önnek, mint apa, hanem mint gavallér ember gavallér emberrel. Mondja csak kérem: miért akar ön ilyen fiatalon megházasodni? Csak a parasztek házasodnak fiatalon, de persze, az *parasztság!* hanem mit akar ön? Mi jó van abban, hogy ilyen fiatal korában nyüggött vesz magára?

— Nem vagyok én fiatal ember! — szólt Nikitin sértődötten, már huszonhetedik évemben vagyok.

— Papa, megjött az állatorvos — kiáltott a másik szobából Várjá.

S ezzel a beszélgetés véget ért. Nikitint Várjá, Mányuszjá és Polyánszkij kísérték haza. Mikor a kapujához értek, Várjá így szólt:

— Hát az az ön rejtélyes Mitropolücs Mitropolitja sehol sem mutatja magát? Legalább hozzánk eljöhetne...

A rejtélyes Ippolitücs Hippolit, mikor hozzá Nikitin bement, az ágyon ült s éppen a nadrágját huzta le.

— Ne feküdjék le, kedves galambom, — mondá neki Nikitin lelkendezve — várjon, ne feküdjék még le.

Ippolitücs Hippolit gyorsan visszarántotta magára a nadrágját és izgatottan kérdezte:

— Mi baj?

— Megházasodom.

Nikitin leült a kollégájához s csodálkozással nézve annak az arcába, mintha magamagán csodálkoznék, így szólt:

— Képzeld, megházasodom. Selésztová Mását veszem el. Ma kértem meg.

— Hát miért ne? Ugy tudom, derék leány. Csak nagyon fiatal.

— Ugy van, fiatal — sóhajtott Nikitin, eltűnődve vonogatván a vállát. — Nagyon fiatal, nagyon!

— En tanítottam a gimnáziumban. Ismerem. A geográfiában még csak haladt valamire, de a törtélemben semmire. Az előadásokon is figyelmetlen volt.

Nikitin hirtelen sajnálni kezdte a kollégáját s valami kedveset, hizelgőt, megnyugtatót akart neki mondani.

— Galambocskám, hát maga mért nem házasodik meg? — kérde tőle — mért ne vehetné el ön teszem azt: Várját? Rendkívüli, remek leány! Igaz, hogy nagyon szeret vitatkozni, hanem aztán a szive... micsoda szive van annak! Éppen most kérdezősködött ön felől. Vegye el, galambocskám! Mi?

Nagyon jól tudta ő, hogy Várjá hozzá nem menne ehhez a fitos, unalmas emberhez, azért mégis noszogatta őt a házasságra. Miért?

— A házasság komoly dolog — mondá Ippolitücs Hippolit elgondolkozva. — Mindent jól meg kell fontolni, anélkül nem lehet... A józan gondolkodás sohasem árt, különösen a házasság dolgában, mikor az ember — megszünvén nőtlen lenni — új életmódot kezd...

S elkezdett arról beszélni, amit már mindenki régen tudott. Nikitinnek nem volt kedve őt végighallgatni, elbucszott tőle és elment aludni.

Gyorsan levetkőzött, gyorsan lefeküdt, hogy mentől hamarabb ábrándozhassék boldogságáról, Mányuszjáról, a jövőről, aztán elmosolyodott, mert hirtelen az jutott eszébe, hogy ő még nem olvasta Lessinget.

»El kell olvasnom — gondolta magában; — egyébiránt minek olvasnám én azt el? Vigye el az ördög.«

S tuláradó boldogságában rögtön elaludt és mosolygott egész reggelig.

Álmodott lódobogásról, álmodott arról: mint vezették ki az istállóból először a holló-szinű »Nulin gróf-ot, azután a fehér Velikánt, azután ennek a testvérét, Majkát...

II.

»A templomban nagy volt a tolongás és zaj, egyszer valaki még fel is kiáltott, s az esperes, aki engem és Mányuszját megesketett, a pápaszemén át ránézett a tömegre és így szólt:

— Ne járjatok, ne zajongjatok, hanem legyetek csendesen és imádkozzatok. Félni kell az Istent.

Az én vőfényem két kollégám volt, a Manyé pedig Polyánszkij törzskapitány és Gernet hadnagy. Az érseki énekhar remekül énekelt. Gyertyák ragyogtak,

fényes volt minden, a toaettek káprázatosak, volt sok tiszt és sok vidám, elégedett arcz. Mányának meg valami légies volt a megjelenése; az egész környezet és az esketési szertartás a könyekig meghatottak, eltöltöttek emelkedettséggel. Elgondoltam: hogy kivirult, mily poétikusan alakult az én életem legutóbbi száka! Ezelőtt két évvel még tanuló voltam, olcsó szobában laktam a Neglini-utczában, nem volt pénzem, nem volt rokonom s úgy gondoltam akkor, hogy jövőm sincs. Most pedig gimnáziumi tanár vagyok egyik legkülönb kormányzósági székhelyen, exisztenciám biztos, szeretnek, kényeztetnek. És elgondoltam: im, ez a sokaság én értem gyült össze, én értem gyujtottak meg három tömjénezőt, értem ordit tele tüdejéből a protodiakónus, vele az énekkar s én értem oly ragyogóan fiatal, elegáns és örvendező ez a fiatal teremtés, akit most mihamar feleségemnek fogok mondani. Eszembe jutottak az első találkozások, a lovaglások a városon kívül, az én szerelmi nyilatkozatom, még az időjárás is, amely az idén mintha csak az én kedvemért lett volna állandóan olyan szép; aztán az a boldogság, amelyet én a Neglini-utczában laktomban csak a regényekben és novellákban tartottam lehetségesnek s amelyet én most saját magamon tapasztalok, mintha csak a kezemmel szedném...

Az esketési szertartás után körültem és Mányá körül csakugy tolongtak az emberek, hogy gratuláljanak és sok boldogságot kívánjanak. A brigadéros generális, egy hetven év körül járó öreg, csak Mányának gratulált s öreges, recsegő hangjával oly hangosan kiáltotta, hogy az egész templomban hallani lehetett:

— Reménylem, kedveském, hogy a házasság után is ilyen rózsza marad.

A tisztek, az igazgatóm és az összes tanárok illendőségből mosolyogtak s én is kellemes mosolyt éreztem arczomon. A kedves Ippolitücs Hippolit, a geográfia és história tanára, aki mindig olyanról beszélt, amit már rég tudott mindenki, erősen megszorította a kezemet és így szólt:

— Mostanig ön nőtelen volt és egyedül élt, most azonban már nős és másodmagával fog élni.

A templomból egy emeletes házba hajtattunk, amelyet én hozományul kapok. E házon kívül hoz még magával Mányá pénzt is, vagy huszezeret, meg a melitoni birtokot egy majorsággal, ahol — amint mondják — annyi sok a tyuk és kacsa, hogy a kellő felügyelet hiányában elvadulnak. A templomból visszatérvén, kényelembe helyeztem magam a szobámban, kinyújtózkodtam és levettem magamat egy török divánra, aztán pipára gyujtottam; oly jól, kényelmesen, puhán éreztem magamat, mint életemben még soha s ez idő alatt a vendégek éljeneztek, az előszobában valami rossz zenekar tuszt játszott, meg minden számárságot. Várja, a Mányá nénye, beszaladt a szobába kezében egy tele pohárral, de oly különös arczkifejezéssel, mintha vizet tartott volna a szájában; amint látszott: tovább akart szaladni, de hirtelen kaczajra, majd sirásra fakadt s a pohara csörömpölve hullt a földre. Karon fogtuk és úgy vezettük el.

— Senki sem bir megérteni! — hebegett aztán, a távol eső dajka-szobában az ágyon feküdvén. — Senki, senki! Istenem, senki sem bir megérteni!

Pedig hát mindenki igen jól megértette, hogy ő a hugánál, Mányánál négy évvel idősebb s még mindig nem ment férjhez s hogy nem irigységből sirt ő, de annak a szomorú meggondolásától, hogy az idő mulik s talán már el is mult. Mikor négyest táncoltak, ő már bent volt a teremben kisirt szemekkel, erősen kipuderezett arczczal s láttam, hogy a törzs-százados

Polyánszkij egy kis fagyaltos tányért tartott előtte s ő abból egy kis kanálkával eszegetett.

Reggeli hat óra. Azért vettem elő a naplóm, hogy leirjam teljes, változatos boldogságomat s azt gondoltam, hogy irok vagy hat lapot és holnap elolvassom Mányának, de mily különös, a fejemben minden összekavarodott, elhomályosodott, mint valami álom s élénken csak a Várja epizódja emelkedik ki elmémben és azt akarom mindig írni: szegény Várja! Akármédig ülnék, egyre csak azt szeretném írni: szegény Várja! Eppen megzudultak a fák: eső lesz; kárognak a varjak s az én Mányámnak, aki csak most szunnyadt el, valamiért oly szomorú az arcza.«

(Folytatjuk.)

Saison.

Házibarátok.

— máj. 29.

Barzini Luigi, a »Corriere della Sera« kiváló munkatársa, a jeles haditudósító és a páris—pekingi automobil-utazás hőse most Amerikában van és fölfedezte, hogy New-Yorkban intézet alakult, ahol hűséges és készséges csicsiszbeókat, házibarátokat szállítanak a hölgyek számára illő díjazás fejében.

Én azonban a pesti csicsiszbeókra voltam kíváncsi és egy napilapban a következő apróhirdetést tettem közzé: »Előkelő és gazdag uriasszony kipróbált, megbízható barátot keres, aki férje távollétében gardirozná és mulattatná. Kimerítő ajánlatot kérek »Csicsiszbeó« jeligére poste restante.« Erre a hirdetésemre a következő válaszokat kaptam:

Nagyságos asszonyom,

mielőtt bármely ajánlatra reflektálna, legyen kegyes az én előnyeimről meggyőződni. Huszonhét éves, százhetven centiméter magas, domboru mellü, fejlett izmu, barna hajú, borotvált arczu, elegáns fiatal ember vagyok. Igazán még senkit sem szerettem, de most érzem, hogy boldoggá tudnék tenni egy nemesen érző előkelő uriasszonyt. Ha azonban nagyságos asszonyom ezen ajánlatomat nagyon kekknek tartja, hajlandó vagyok bárminő érdek nélküli barátságra és tisztán nagyságos asszonyom kíséretére és mulattatására szorítkozni. A sportok minden ágában jártas vagyok, több sport-egyletnek tagja, közismert jó táncos vagyok és monoklit hordok. Keveset franeziául is tudok, de németül semmit. Ismerem az összes budapesti színésznőket, bejáratos vagyok több színházba és ennél fogva az összes kulisszapletykákkal szolgálhatok. Ugy a Dzsentrí-kaszinóban, mint a Lipótban összeköttetésem vannak és a budapesti társaság legkisebb botrányocskájáról is mindig pontos, kimerítő részletekkel szolgálhatok. Ismerem az összes budapesti czegeket, amelyek nőket érdekelhetnek és mindig tudok utbaigazítást adni, hogy hol most sikk vásá-

rolni. Barátaim eleven címjegyzéknek neveznek. Kitűnő vívó is vagyok és így nagyságos asszonyomnak semmitől sem kell tartania. Általában pedig ezen a pályán közel kilencz évi gyakorlatom van és azt hiszem, a legfokozottabb igényeknek is meg tudok felelni. Kitűnő referenciákkal bármikor, szolgálhatok és nagyságos asszonyom meg lesz lepve, hogy gyakorlatomban már hány barátnője fordult meg, akiről nem is álmodta, hogy barátja van, mert én olyan diszkrét tudok lenni, mint a sir. Eddigi praxisomban három báróné, egy kamarásné, két miniszteri tanácsosné, négy bankigazgatóné szerepelt és általában mindig a haute volée köréből szereztem klienseimet. Kérem nagyságos asszonyomat, hogy becses válaszával menél hamarabb sziveskedjék fölkeresni, mert jelenleg még szabad vagyok, de máris sokan pályáznak rám. Válaszát kérem poste restante a következő címre:

Don Juan II.

Méltóságos asszonyom!

Ha ön egy előkelő megjelenésű, nem épp fiatal, de még mindig snájdig és elegáns volt katonatiszt ismeretségére óhajt reflektálni, kérem becses válaszáat. Társaságban nagyon tudok reprezentálni és roppant szeretetreméltó tudok lenni. Méltóságos asszonyomat mindenhová elkisérném és egy perczig nem unatkoznék mellettem. Hölgyek eddig is mindig szívesen vettek igénybe, sőt egyenesen férjeik beleegyezésével. Erre nézve orvosi bizonyítványokkal rendelkezem. Szíves válaszáat kéri

Toggenburg lovag.

Édes baba!

A maga piczi kis szíve bizonyára nagyon sokat szenvedett egy zsárnok férjtől, aki nemes röptü vágyait nem tudta utolérni és így nem csodálom, hogy asszonyi lelke a hosszú rabság után vágyott arra az érzésre, amely minden nektárnál és ambróziánál édesebb és amely a költészet magasabb világába röpit, rugja az embert. Az én lelkem tiszta fehér, mint egy tábla, amelyre még nem irtak semmit. A szerelmet még nem ismerem, de meg szeretném ismerni, hogy költészetemnek ugródeszkát adjak. Fiatal költő vagyok és eddig csak a hazaszeretetről daloltam. De vágyom az igazi szerelem megismerésére és azt csak egy asszonymnál vélhetem feltalálni. Ha nagyságos asszonyom ajánlatomra reflektál, akkor találkozónánk és én kötelezném magam, hogy egy héten belül nagyszerű és magas szárnyalású költeménnyel lepném meg, amelyben a mi édes szerelmünket tárgyzánám. Biztosíthatom, hogy legfölsőbb két hónap alatt már egy kötetre való verssem volna együtt és ha méltóságos asszonyom anyagilag is hozzásegítene e kötet kiadásához, együtt élveznők azt a dicsőséget, amelylyel ezen költemények a mi édes szerelmünket halhatatlanná tennék. Precíz válaszáat kérem alábbi jelígyre:

Poeta laureatus.

Kegyelmes asszonyom!

Nős, családos, öt gyermekes apa vagyok. A méregdrága házbér és a folyton dráguló életviszonyok kényszerítenek erre a lépésre. Feleségem beteges és ágyban fekszik. Én nemrég elvesztettem kis állásomat. Ezen szomorú helyzetem kényszerít arra, hogy kegyelmes asszonyomhoz egy alázatos kéréssel forduljak. Szíves alázattal lennék az ön házibarátja. Gyermekeimért minden áldozatra képes vagyok. Feleségem is szemet hunyna. Bátorkodom újra kérni kegyelmes asszonyomat, hogy csakis az én ajánlatomra méltóztassék reflektálni, mert ezzel nemcsak vágyait és szeszélyeit elégíthetné ki, hanem megsegítene egy szerencsétlen, nyomorgó családot, amely a saját hibáján kívül jutott anyagi kényszerhelyzetbe. Szíves ajánlatát kérem »Szegény, de becsületes« jelígyre, poste restante.

Nagyságos asszonyom!

Bocsásson meg, hogy én írom ezt a levelet, bár én nem reflektálhatok az ön ajánlatára, hanem a fiam érdekében teszem. A fiam nagyon törekvő és csinos megjelenésű fiatal ember, de nagyon élhetetlen. Nekem régóta az a legfőbb vágyam, hogy fiam vidéken kis vegyeskereskedést nyithasson legalább ezer korona forgó tőkével. Ekkor került kezembe nagyságos asszonyom hirdetése, amelyben házibarátot keres. Mindjárt fiamra gondoltam és ezért bátorkodom írni. Ha nagyságos asszonyom ajánlatomat elfogadná, úgy bátorkodnám bemutatni önnek a fiamat. Szíves választ kéri

Aggódó apa.

My lady!

Footballista vagyok és úgy nézek ki, mint egy igazi angol. Szeretnék Oxfordba vagy Manchesterbe kimenni, hogy jobban betrenirozhassam magam a játékba. Ha velem jönne és földözne az utiköltségem, bármire kész vagyok. Kezét csókolja

Kapuvéd.

Mélyen tisztelt urnóm, minden szónál szebben beszél a tett. Bátor vagyok önnek a következő táblázatot bemutatni, amelynek valódiságát fényképekkel és egyéb okmányokkal tudom igazolni:

A hölgy neve, állása:	Ismeretségünk tartama:	Férfj megtudta:
U. Krispinné, képviselőné.....	3 hó	nem
V. M. Ubaldné, nagykereskedőné	Siófok	igen (ekkor még pechem volt)
Gróf V. X. Lambertné, grófné..	6 hó	nem
Z. Bendeguzné, miniszterné	1 év	igen (szemet hunyt)
L. M. Eusztákné, magánzóné ..	Margit-sziget	nem
J. V. Istókné, patikusné.....	1/2 év	nem
N. Filibertné, háziurné	7 hó	soha
Ü. Zebedeusné	5 hó	soha többé.

Tisztelettel megjegyzem még, hogy 27 párbajom és 2 válópöröm volt. Nálam nagyobb gyakorlatu, ügye-

sebb, szerencsésebb kezű ajánlkozót nem fog nagyságos asszonyom találni. Kisztihand:

Gyuri.

E levelek elolvasása után a következő levelet irtam magamhoz:

Nagyságos uram,
áldja ezerszer az eget, hogy nem született nőnek és hogy nem szorul csicsiszbeóra. Hiszen ha önnek ezek közül kellene választania, inkább hü maradna a legpipogyább férjhez is. Szegény asszonyok!

Reveur.

INNEN-ONNAN.

† A tisztek gázsija. Az ország valóban semmit sem veszítene, ha a képviselők kevésbé skrupulózusok és inkább politikuskok lennének. Ebben az esetben a nagy probléma, mely most a függetlenségi párt értekezletén megoldódott, föl sem vetődött volna. Mindnyájan tudjuk és valljuk, hogy ez a gázsielés elkerülhetetlen. Hát mért ne lehessen valamit egyszerűen megcsinálni, ami elkerülhetetlen? De a honfui skrupulusok taktikai fogásokra, formulákra és fufangokra kényszerítik a kormányt és így minden kérdés azért térül le az egyenes utról, hogy kerülővel mégis oda érjenek, ahová az egyenes út vezet. Tagadhatatlan, hogy a kormány sokat taktikázott ebben a kérdésben is, de bizonyos, hogy nem jószántából és a saját céljából, hanem mert a makranczos többséget másképp nem vezetheti és a többség tagjai szükségét érzik, kvázi a lelkiük megnyugtatóására, hogy előbb ellenézzék azt, amit végül, mivel megszavazzák, lelkesen és meggyőződésesen meg kell védelmezniök. A lényegen ezzel nem esik csorba, de mennyi izgalom és időpocsékolás jár ezzel s végül mennyire rontják így a saját hitelüket, holott azt hiszik, hogy ezzel szolgálják!

△ Fröhlich elvtárs. Forradalom a hentesüzlet ellen. Fröhlich elvtárs mint verszomjas Marat: merőben kómiikus eset volna a Lujza-utczai, ha emberhalál tragikómiakussá nem tenné. Az a szegény henteslegény elvesztette életét, igazán semmiségért s akik elvették, de hogy is akarták elvenni. S akik ennek nyomán a szociálizmus elfajulásán bölcselkednek, épp oly alaposan teherlik, mintha Don Quijote ka'andjai nyomán meditálnának a spanyol kurtanemesek hóbortosságán. Mert Fröhlich elvtárs nem típusa elvtársainak, hanem hóbortosa. Ez a szegény ember szerepelni akart s csirkeagyvelejével a szereplésnek ezt a műfaját teremtette magának. Valószínű, hogy előtte lebegtek a külföldi véres példák, de ezeket természetesen a maga törpe eszmeköréhez nyomoritotta. Neki a hentesmester épp akkorának tetszett, mint szegény Po'oczky galicziai helytartó volt. S társain is a szociálista fegyelemnek beteges elfajulása ütött ki, mikor a vértelen emberek vak engedelmességgel revolvert fogtak s azt elsütögették. Bizonyos, hogy valamennyien vezérükkel egyetemben úgy érezték, mintha most kiosztott szerepet játszanának s nem va'ósággal cselekednének. S Fröhlich elvtárs most erőnek erejével a mártir szerepét oktrojálná magára s ha ez nem

sikerül, nagyon szomorú lesz. S ha majdan azt tapasztalja, hogy éppen e hőstettéért, melyvel méltóvá akarta magát tenni a mandátumra, ki lesz rekesztve a szociálista jelöltek sorából, akkor pláne lelkifurdalásai is lesznek.

D Mégis mozog a föld! Egy lanyha, szőke májusi déli-
előtton egyszerre csak megmozdul a föld a főváros alatt. Afféle fia-földrengés ez, alighogy éppen hullámot vet a talaj. A rengés azonban mégis forradalmat kavart egész Budapesten, sőt a homokos Alföld is Galileivel együtt helyeslőleg kiáltja, hogy mégis csak mozog a föld. Érdekes megfigyelni az embereket. Minden kávéházi törzsasztal akadémiai alakul. Mindenki földrengés-szakértő és geológus. A fizetőpinczér is. A lapokban hasábos cikkek. Az emberekben alattomos, be nem vallott félelem s szenvedélyes vita-kedv. Lessük, folytatja-e a föld azt a haragos, komor Beethoven-szonátát, melynek kezdő pianó akkordjait az esős, mélabus májusi színjáték kíséretéül már meg is ütötte. Mosolygunk, de ott felül idegesek vagyunk. Ebből az idegességből pedig valami nagyon szomorú és nagyon bölcs filozófia párolog ki. Láttam és néztem Budapestet, mikor San-Franciscót házastul és emberestül megette a föld gyomra egy ebédre. Akkor is hasábos cikkek jelentek meg, akkor is filozofáltak a kávéházakban, de azt a bizsergő idegességet még sem éreztük. San-Francisco messze volt és nem remegett meg vázánkban a virág. A szívünk se remegett. Ma azonban, hogy egy kissé tántorogni kezd alattunk a szilárd humusz, a földkéreg megpercczését már fontosabbnak érezzük, mint azt, hogy valahol távol itéletnapi temetkezésben egy világváros bukik bele a semmiségbe. Hiába, mégis csak más az, ha durva elektromos vezetékek sodronyai szállítják hozzánk a vészirt s más, ha idegzetünk érzékeny telegráfszállain rohan egyenesen agyunkba a katasztrófia közvetlen érzése...

○ A Derby-kalap. Főképp asszonyoknak szólnak az itt következő sorok. A férfiaknak mindössze annyi közük van hozzá, hogy majd ők adják meg az árát. Mert az a kalap, amelyről szó leszen, a jövő héten kerül elő, valami nagy, divatcsináló műhelyből, s egyszerre ráül a bécsi és budapesti szép asszonyok fejére. Illetékes helyek indiszkrécziója már elárulta a nagy titkot, hogy milyen lesz a Derby-kalap. Én meg sietek továbbadni. Tehát a legujabb női kalap fehér, egyenesen hófehér szalmából való, meglehetősen nagy, széles karimájú, amely harangformában borul a fejre, olyanformán, mint a tavalyi téli kalapok. A kalapon semmi különös dísz nem lesz, se szalag, se csipke, se mousseline, se toll, se virágerdő. Mindössze négy-öt szál egyszerű, gyümölcsöse érett mezei virág, amivel gyerekkorunkban mindannyian nagyon megbarátkoztunk. Hogyne, amikor ez a virág olyan sok mindenre jó volt. Lánczot csináltunk belőle, aztán fűzést a kalapra, övet a derékra. Néha két derékra, amik közül a másik volt karcsubb. Amikor aztán gyümölcsöse érett a virág, s tele lett finom, gyapjas szálacskákkal, akkor ráfujtunk erősen s egyszerre szerteröpült az egész dicsőség, és szállt, szállt a messziségbe. Pimpónak hívtuk ezt a virágot, vagy pimponyának, más helyen meg pimpongnak ösmerték, vagy gyereklánczfűnek vagy pipefűnek. A németeknél érdekes neve van, úgy hívják, hogy Männerreue. Nálunk is mondják férfihűségnek, mert csak rá kell fujni s elszáll. Hát ez lesz a divatvirág a nyáron. Ezt fogják hordani a jövő héten már az asszonyaink. (Mert nálunk csak Derby nincs, Derbykalap az van és kell.) Igazán érdekes lesz. Az asszonyaink, a szép asszonyaink járnak fognak az utcákon, fejükön a férfihűséggel. Mi férfiak ezideig fordítva csináltuk. Csak azok hordtak valamit a fejükön, akik az asszonyi hűtlenségnek a nyomait viselték.

○ **A nyári Budapest.** Hát bizony érdemes megvárni a nyári Budapestet. Először tele van nyári vendéglőkkel, nyári kávéházakkal, tejécsarnokokkal, nyári sörözőkkel. Ezek ugyan se nem kertek, se nem erdők, se nem villák, de mégis nyáriak, mert kocsin kell kimenni és kocsin visszajönni. Aztán vannak nyári mőzik, ponyvasátorokban. Aztán vannak nyári színházak, nyári előadásokkal. Aztán van nyári czirkusz, van nyári park, van nyári kabaret, van nyári orfeum. Minden van nyárra, ahol mulatni és szórakozni lehet, csak éppen pénz nincsen. Páris valamicskével nagyobb város, némelyest gazdagabb város, kicsit nagyobb az idegenforgalma is netalántán, de tizedrésnyi nyári mulatóhelye sincs. És Párisban üresek a nyári mulatók, csak egy-két idegen téved beléjük hébe-hóba. Nálunk meg teli vannak és teli lesznek mind és az emberek verekednek a belépőjegyekért, verekednek az asztalokért és verekednek a sörökért. És senki se tudja, hogy minek a jele ez: a gazdagságé vagy a szegénységé. Mert a gazdagság és a szegénység két rettenetesen különböző dolog, de a hatásában egy: A nagyon gazdagnak és a nagyon szegénynek egy a jelszava: takarékoskodjon a fene. A mit máma elmulathatsz, ne halaszd el holnapra. Ez elvégre is nagyon helyes elv és nagyon szép élet. Csak az a kutya éhtífusz ne volna a világon!

* * *

♁ **Cselédnevelés.** Egy telket már adtunk, hogy azon cselédnevelő-intézetet építsenek. Most még huszezer koronát kérnek a fővárostól, mert olcsóbban nem csinálhatják a dolgot. Egy telek és huszezer korona! Viszonzásul pedig kapjuk a reményt, hogy ezután jobbak lesznek a cselédeink. Nevelni fogják őket azok, akik a telket és a huszezer koronás ráadást kérik. Bizony ez a kérés rossz ajánló levél arra, hogy a nevelés csakugyan sikerülni fog. Mi például nem biznánk még egy cselédleányt se azok nevelésére, akiknek az a rögeszméjük, hogy a cselédet holmi felsőbb tanfolyamok utbaigazítása szerint nevelni lehet. A nevelés még ezekben a felső tanfolyamokban sem sikerül, pedig ott az »anyag« nem cselédleányokból, de úgynevezett házileányokból kerül ki. És mindenekelőtt nem biznánk rájuk egy cselédleányt, mert ők már a cselédügyből is tudományos kérdést csinálnak. Hagyják békében a cselédjeinket. Elég tudományosok ők már. S ha még tudományosabbak lesznek, akkor is csak azt fogják tudni, amit a nevelő nénikék tudnak s nem azt, amit tudniuk kellene. De a nénikék tudományából nem kérünk egy egész nevelőintézetre valót. A cselédek enélkül is majdnem oly rosszak, amilyen tudósok. S ha már rossz a cselédünk, legalább azzal vizsgáztalódhasunk, hogy olcsón káptuk a rosszat s nem huszezer koronáért meg egy telekért.

* * *

♁ **Levelek a kirakatban.** Londonban az antikváriusok kirakatában szerelmes leveleket kínálnak megvételre. A levelek érdekesek, mert az angol király írta valamikor. És csodálatos, a leveleknek még sincs keletjük. Nagy a kínálat, mert az áru tömegekben gyártódott s nagyon sok van belőle raktáron. Az angol király nagyon szorgalmas volt a szerelében és a levélírásban, s aki ma, a leveleket értékesíteni akarná, annak ezerszámra kellene tűzbe dobni ezeket az írásokat. Ugy kellene velük tenni, mint a Szibillák könyveivel. De kérdés, hogy sikerrel járna-e még így is a kísérlet. Mert amilyen jó üzletember az angol király, levélgyárat rendezne be, mihelyt megneszelné, hogy felszökött a szerelmes leveleknek az ára. Hiszen hogy ezek a levelek forgalomba kerültek, szintén csak annak a bizonyossága, hogy Edvárd király értett az üzlethez: nem sokat költött a szerelemre s levelekkel fizetett. Ez a takarékoság boszulta most meg magát. Az egykori szerelmek budoárjaiban tolvajok jártak s más értékes holmik híjján

elvitték a király leveleit. Hát biz ez furcsa szerelem! Egy magyar gavallért bajosan lehetne a leveleivel így kompromitálni. Mert a magyar gavallér megfizeti szerelmeit és az a tolvaj, aki egy magyar gavallér kimustrált szerelmének lakásába tör, aligha szorul arra, hogy a kazettákból leveleket lopjon. Ahol a tolvaj pénzt, ékszert talál, onnan nem visz el leveleket. Tessék hát ezután óvatosnak lenni és fizetni. Mert borzasztó dolog, mikor a kirakatokban mutogatják szerelmeinket és helyesírási hibáinkat.

* * *

♁ **Róma és Budapest.** A nők tehát mégis egyformák a világ minden tájékán. Rómában most tárgyalják Ciffariello szobrász bünpörét s a tárgyalóteremből ki kellett tuszkolni a hölgyeket. A vádlott sirva könyörgött nekik, hogy hagyják magára, de a nőkre nem hatott a könyörgés. Az elnöknek kellett közbelépni, hogy a tárgyalást folytathassák. Rómában is pikantériát kínált a pör, tehát ott is hölgyekkel telt meg a tárgyalóterem. Érthetetlen, hogy a nőknek ez a fajta miért tesz ekkora utat, hogy egy pár bizsergető szót hallhasson. Hisz Rómában is akadnak az utcán konfissállomások, ahol a nap bármely szakában hallhatnak népszerű anatómiai előadásokat. A modern kor technikája itt is nagyszerűt alkotott: az ember megszólít egy kocsi és válaszul annyi szaftos grombaságot kap, hogy hetekig táplálhatja vele az idegeit. A pirulásnak tehát van már egyszerűsített eljárása. Akit azonban nem elégít ki a nép egyszerű gyermekének előadása, váltson belépőjegyet valamely előkelő író drámájához. Csak a tárgyalóterem csendjét ne zavarják. Hisz ott az igazság istenasszonya is kendőt visel az arcán, hogy ne vegyük észre, hogy elálmosodott az unalomtól, s hogy ne lássuk, hogy maga is lesüti a szemét az igazság keresésének láttára. S ami őt, a több ezer éves nőt untatja és iszonyattal tölti el, az szórakoztatni tudna egy huszadik századbéli nőt?

* * *

○ **Két költő.** Bécsi történet. Két magyar asszonyról szól, két fonnyadt, ványadt, öregedő testvérrel, akik egyszerű kopottas ruhában, talpig gyászban fölmentek a rengeteg nagy császárvárosba, aztán odaálltak a Burg elé s el nem mozdultak onnét. Mindenáron a királyhoz akartak bejutni. Hiába mondták nekik, hogy a királyhoz nem lehet bejutni, meg hogy beteg is, meg nincsen is Bécsben, nem akartak tágitani semmi áron.

— Csak mondják meg a jó királynak, hogy itt vannak a Graebner-nővérek, mindjárt küldi értünk a fullajtárjait — mondogatta a két öreg néni.

Hát bizony bevitték őket. A rendőrségre. Ott aztán kitudódott, hogy mért akartak a királyhoz bejutni. A verseiket hozták el, azokat akarták neki felolvasni.

Szegény két költőnőt elvitték a bolondokházába. Először, mert verseket írtak. Másodszor, mert fel akarták olvasni. Harmadszor, mert a királyhoz vitték. Háromszor bolondok:

Az »Anker« élet- és járadékbiztosító-társaság (Magyarországi vezérképviselőség Budapest, VI., Deák-tér, Anker-udvar). 1908 április havában benyújtott a társaságnál 690 ajánlat 4,932.022 K biztosított összegre és kiállított 666 kötvény 4,725.273 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 1,583.287 koronát és elhalálozás folytán kifizetett 514 278 koronát. A január—április havi időszak alatt benyújtott 3328 ajánlat 25,750.175 K-ra és kiállított 2974 kötvény 22,995.083 K-ra. Ugyanezen időszakra díjakért 7,224.285 K-át vetelezett be a társaság, halálesetek folytán pedig 1,769.454 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1907 december 31-én 174 millió K, biztosítási állomány 538 millió K, halálöszegek és esedékesség vált elérési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 338 millió koronát fizetett ki.

Színházi hét.

Reinhardték Shakespeare-je.

— május 29.

Reinhardt a tavaszi impressziók egyik nagy varázslója minálunk. Mint egy kóbor mágus, úgy járja be így tavasz jöttén azt a világot, amelyen az ő színpadának a nyelvét megértik és mikor itt minálunk megáll tündércsapatával, akkor — rendszeren akkor — nyílnak a Margitszigeten a jázminbokrok és a tavaszi éjszakákon úgy érzi az ember, mintha egy tűnő perczzel meglópta volna magát az örökkévalóságot. Színes művészi szenzációk éjszakái szakadnak ránk. Az ő *hortus deliciarum*-ában mindig van valami exotikus báju, különös illatu virág. Egy-egy gyenge kis költői fácska, egy literatura-mag, amelybe azonban hatások vannak belefojtva s amelyet ő elültet, a szemünk előtt növeszt és amely, mintha a Scherezáde kertjében izmosodna, bókoló, remegő és zengő fává nő e mágus keze alatt. Nem tehetek róla, ha egy kis démonikus ködben látom őt a sülyesztőből kilépni és ezt az alapjában igen józanészü üzleti férfit kobold-szárnyakon látom röpködni az ő sellői és titánjai fölött. De van benne valami a mumia-feltámasztók lelkéből és éppen a repertoárja, a száféle dimenzió felett uralkodása, a kezének különös szerencséje övezi őt körül ezzel a titokzatos és hódító nimbuszszal. Reinhardt ma a világnak legelső színi direktora, ha nem hangzanék triviálisan, azt mondanám: a színpadi Mjdas, akinek a kezén aranyfüstté folyik a Shakespeare lelke és ami még fontosabb, aranybánya-kamatlábat hajt még a jó öreg L'Arronge Adolf is, az istenben boldogult. Titokzatos, mély és villogóan szellemes ez a pontos és raffinált német. Ha a renaissance évszázadaiban születik, ragyogó triomfokat rendezett volna a Leóknak és Gyuláknak; há Versailles-be veti a sorsa, balletet komponált volna, vagy szökökutak színeibe szórja szét az álmait. Versengett volna a Raffaelek epigónjaival vagy a Viganókkal. De mert késői magyarnak és egy kicsit korai zsidónak született, nyakába vette a világot és a legproduktívabb Nachempfínderje lett minden artistikus gondolatnak. Költ és házal. Felfedez ujakat és új életre lehel elavult nagyságokat. Ha nincs Gorkija, jó neki Gogol is és ha nincs új D'Annunziója, az ő illumináló gépei elé odaállítja Shakespeare-t.

Shakespeare-t, a legnagyobbat, akiről az ember megdöbbenve látja, hogy így, az impresszionista színpadi rendezés rózsaszín tüzeiben mennyire modern és mennyire kongeniális ennek a dekoratív színpadi szimfóniákat író regisseur-nek a lelkével. Wilde az ő ragyogó intuíciójával már megértette a Shakespeare öltözködési intuítsaiban a rendezőt, az igazság álarcza mögött a lelket. A grandseigneur talán csak egy kis kosztümtani kirándulásra indult, vagy látni akarta, miként olvadt életre az archeológia a Shakespeare utasításában és közben nagy igazságokat talált. Shakespeare-hez, mondja, hogy megéledjen, egy jó pénzeszák kell meg egy ügyes parókacsináló, egy jó szabó, akinek van érzéke a színek, a szövetek iránt és kell azonfelül egy táncztanító meg egy vivómester s legvégül egy művész, aki az egészet maga vezesse. És akkor előáll ez a Reinhardt és azt mondja: ez az eklektikus iparművész én vagyok. S nyilvánvalóan még szerény is, mikor ezt mondja, mert a munkakönyvébe még azt is bele lehetne írni: azonfelül egy kicsit költő, filozófus és komponista, tehát mindenkinek bátran ajánlható. Hogy közben megdöbbeneti az adófizető kritikuskokat, nem nagy baj és hogy közben operapartitúrát csinál a brit oroszánból, az csak akkor volna európai skandalum, ha előállna a magánpanaszos és a színpadi szerzők oltalmát kérné. De hát ez a

jelen esetben némileg valószínűtlen és a kritikai fogcsattogások daczára ezért olyan bátor ember Reinhardt Miksa.

Szó sincs róla: egy-egy pillanatra mi is arra rezzentünk a Velencei kalmár estéjén, meg a Szentivánéji álom lírikus álmódzásai közben, hogy e szeniális kóklerben több van a parókakészítő raffinériájából, mint a filozófus mélységeiből. És hogy kivált a színészei egyike-másika jobban tud bánni a kosztümmel, mint a szóval. De egészben: ez a két este mégis Shakespeare-világ volt, emberi komédiából gyullt nagy szenvedélyekkel, hangyabolyok mulatsága felett czikkázó indulatokkal. A Shylock Velenceje csakugyan ilyen lehetett: egy nagy, karnevális, mulató és mandolinos, leányszöktető Velence, melynek ezer intrika, ármány lóg a levegőjében és benne a legárvább és a legmeghasonlottabb a zsidó uzsorás. És ha az ember még elképzeli hozzá, hogy ezt otthon mennyivel mozgalmasabban lehet megcsinálni nagyobb statisztériával és ha az ember hozzáképzeli a Schildkraut zsidójához, a nehéz, vészes, felsíró fájdalmakhoz azt, ami hiányzik belőle: az öntudatos követelés testtartását, az uzsorás-elteltséget, akkor a kolumbusi igazság egyszerűségével állt elő a vigjátékba cseppent dráma strukturája. Hogy a drámát szét-darabolták, hogy a kérők kettéosztva versengenek, hogy mindennek, ami komoly és fenséges, megjátsszák az ellentétét is, csapongó dévajssággal, mindez csak arravaló, hogy kiéreztesse: a tragikusnak és játszó könnyelműségnek micsoda ringó-rengő szövevénye van ebben a darabban. A bírák ítélkező komorsága mögött ott van az enyhítő bordó drapéria, a Porcia édes gráciája sárga selyemre van komponálva és egy megengesztelő, tejfelhőben uszó csillagsugaras éjszaka fináléjába ömlik bele a megrendült s helyrebillent világrend. Azután jön az Oberon és a Titánia megkavarodott tündérbirodalma és az Orlik, Slevogt képei valami csodás böcklini hangulatot lehelnek át a nézőtérre. Az erdő lidércz-világa amint a Mendelssohn-Bartholdy muzsikára libeg, a röpködő szentjánosbogárkák és a távol. kelő erdei driádok: egy cseppfolyós mitosz ez és te megbüvölten nézed. És itt érzi meg legjobban a néző: mit tesz az, színpad számára gondolni el és színpadi nyelven fejezni ki az akciót. A szó, a beszéd nem fontosabb itt, mint a kosztüm, vagy a rizspor és korántsem magyaráz annyit, mint a muzsika, tehát nagyon könnyű elképzelné, hogy valaki, aki csak a szingalézek nyelvén tud beszélni, éppen olyan elbüvölten nézi, ami a színpadon végbemegy, mint a művelt európai és a kis pesztonkát éppen úgy megcsapja odafenn a karzaton a Puck csintalan, édes romantikája, mint ahogy a legsötétebb klasszika-filológust megnevezteti a földszinten a mesterlegények Hanswurst-komédiája, amely annyira fenséges és annyira groteszk, hogy a Shakespeare idejebeli angol komédiások handabandázása sem lehetett primitívebb ennél. Ezer nyelven, a dekoráció minden hangszerén keresztül megy itt végbe az akció, a mása annak, ami az orchesterből fölcsendül. Egy ragyogó scherz, mozgó képzőművészetre átírva. Parafrázisa e témának: Puck.

S azt hiszem, a sokféle ok közt ezért a legnagyobb színdarabiró Shakespeare mindmostanáig, mert — ezt is elbirja és mert minden kornak és minden technikai fejlődés-stádiumban el lehet játszani, meg lehet fogni úgy, ahogy az a kor látni akarja. És el lehetne játszani az egészet akár pietista vagy angol preraffaelita stílusban is, mint ahogy az Else Heims gyönyörű Porciájának nemcsak a frizurája fra angelicós, hanem az egész törekeny lénye is és egészen másképpen kell majd játszani a Szentivánéji álmat, ha az emberek repülni tudnak majd és a színháznak éppen az a harmadik dimenziója, amelyet Reinhardt vágott neki, a magasságbeli, fölfelé az égboltig fog terjedni.

S ezért nagy költő ez a színpadi szellemidéző. Nem azért, mert mindezt meri; nem azért, mert adni tudja

Corinthot, Kruset, Menzelt, Walsert és mellettük Humperdincket meg Pfitzner-t úgy, ahogy azt az interpretált drámaíró kívánja; nem is azért, mert az illúzióknak, az elhithetőségnek mesterségében ő a czéhmester. És nem azért, mert bámulatosan megtalálja a módot, hogy belevonja a holt anyagot is az élők küzdelmébe és például a Velencei szintér hidja, amelyhez hozzásimulnak, amelyen bukfcenzét vetnek, amelyen elrejtőznek, összeroppannak és kiegyenesednek, ez a hid már nem is rekvizitum, hanem részese, átélője a tömegek örömeinek és gyászának, nem e mesteri fogásokért olyan nagy ő. Hanem mert együttvéve mindezzel nemcsak egy új stílust teremtett meg a rendezésben, hanem olyant is, amelyre az én mai stílus-érzésem szomjazik. Megtalálni a hirt, melyen az érzés belelopózik a fülön át a szivbe, megtalálni a színeket, melyek az én nyugtalan, ideges, remegő alkatommal korrespondeálnak, megtalálni a vezérmotívumot, mely Shakespeare-re jellemző, nekem pedig megerőltetés nélkül tetszik, annyi, mint megtalálni a mai színésznek és mai nézőnek való stílust. A kapcsolatoknak, az összefonódó érzéseknek egész tömegével láncolni őket egymáshoz, a színészt és a nézőt, és a gyönyörködés néhány órájára igazságok erejével hatni a kendőzött, rongyos és egy kicsit megvetett szin-padi világról.

Baburin.

*

Vendégszereplők. Abban az időtájban, mikor a hazai szerzők elfogynak és a nemzet tizenhat usque huszezerkoronás papjai s papnői már a Sauerquelle oltárán áldoznak, a kottakereskedelem kirakatai mögött titokzatos arczképek virulnak ki. Kedves vidéki Nusikák vonulnak át a művészetnek ugynevezett égboltján és széles körökben ismeretlen hősszerelmesek ütik fel sisakos fejüket. De minden évben megjelenik egy-két igazi tehetség is, vidéken felejtett erők, elhanyagolt vagy lehetetlenné tett tehetségek s akkor a Nemzeti Színház kiválogat máshonnét egy-két tehetségtelent, emezeket pedig elküldi — jobb protektorokat keresni. Ezen a héten a Zsirós István: Fátum-jában láttunk két ilyen fiatal művészt küzdeni a sikerért és az első trémákban is meg kellett látnunk az odavalóságot. Kivált *Aczél Ilona*, aki Kolozsvárról került fel, tudott ígéreteket sejtetni a föllépésével. Mintha még ki nem aknázott, talán még helyes utra sem dirigált erők lappangnának benne. Ugy tetszik, mintha naivul állna a virtus bevált fogásaival szemben, tétovázón a siker-kitörési alkalmaknál. De mintha őszintén át tudná élni a felindulás perceit, mintha tudna pirulni, tudna szerény, közvetlen és érzékeny lenni fáradság nélkül és mintha megvolna benne a jóakarát, hogy idővel a legnehezebbet, a mosolygó melegséget is megtanulja. A másik szereplőt, Rácz Ede doktort, aki az ügyvédi diplomát tette sutba a hajlandóságai kedvéért, szintén késznek, intelligensnek és átgondoltnak láttuk, ámbátor főhadnagy-szerepben játszott, amely idegen lehet temperamentumának. Ezért volt jobb a halálrakészülés nyomasztó gondolataiban, mint az eruptív fiatalság jeleneiben. Egy kicsit öreges, nehéz és kontemplatív, de értékek csilognak benne. És mindenképpen érdemes komoly szimpátiával nézni a fiatalok, a még fel nem fedezettek, az ostromlók felvonulását és látni a bizalomnak és a hivatásszeretetnek azt a komolyságát, amely szépen elolvad idővel azoknál, akik — már bent vannak.

*

Hadrik Anna, a szélesebb körökben ismert drámai színésznő, múlt szombaton szavalati előadást rendezett az Urániában. Ő *athéni estéknek* nevezi előadásait, nyilvánvaló célzással görög kosztümjére, melyet reczitációi alkalmával visel és a hárfapengetésre, melylyel helylyel-közzel az ütemeket

gyorsítja vagy a természetes pauzákat betölti. Modern költeményeket szavalt az ujaktól és a legujabbaktól. A szavalás kifejezés voltaképpen nem fedezi egészen előadásának módszerét. Inkább elmondja a verseket, mint szavalja, inkább hangsúlyozza, mint elmondja. Erdemes és érdekes kísérlet volt, amely az ő részéről teljesen sikerült, ellenben a közönség részéről meglehetősen csütörtököt mondott. A fővárosi közönség csak kis mértékben érdeklődött a poéták iránt, semmi esetre sem annyira, mint a derék művésznő, ki teli házat és tapsorkánokat érdemelt volna. Majd a jó vidékiek kárpótolni fogják a fővárosért, mely így nyár elején már fogytán van az irodalmi lelkesedésnek és inkább nyári hűsítőkről álmodik. Ha Hadrik Anna ősszel mutatja be athéni estéit, kétségtelenül jobban jár ő is, a poéták is, az irodalom is. Így csak az a lelkes kis csapat járt jól, amely bájos előadását hallgathatta.

ZENE.

A csavargó. Modern francia opera Budapesten, egészen új név, Xavier *Leroux* — igazán szokatlan. A *Fortunio* után a *Csavargó*, két francia darab egy szezónban — igazán nem tudjuk, mire magyarazzuk ezt. Talán monsieur Vilmos Becknek köszönhetjük, hogy az Operaházban párisi lapokat kezdenek olvasni; a veszteség fájó érdeklődést kelt a francia dolgok iránt. A sors, mely mindig jó és igazságos, Párisnak adta Beck Vilmost, s nekünk adja cserébe a francia poétákat. Eddig úgy volt az Operaház a francia muzsikával, mint a magyar olvasóközönség tíz évvel ezelőtt a francia irodalommal, mikor Ohnet Györgyöt tartották a legnagyobb francia írónak. A muzikusok között Massenet részesült nálunk ebben a megtisztelő tévhitben, egészen a legujabb időkig, mondhatni a mult hétig. Leroux óta kezdenek rájönni Budapesten arra, hogy a sima, elegáns, szépszavú zenei Ohnet-Györgyön túl is van francia zenetörténet, megcsinálta egy csomó modern, erős, a publikummal kissé kiméletlen legény; Bruneau, Reyer, D'Indy, Duparc, Debussy és természetesen Leroux is, kinek legujabb operáját múlt szombaton hallottuk. Szerencsés véletlennek tartom, hogy a csoportból Leroux került hozzánk elsőnek. A fiatalok közt ő a légkonzervatívabb, ami ez esetben annyit jelent, hogy a legmuzikálisabb. Mestere, Saint-Saëns rátanította arra, hogy respektálja a tisztá, magáért való zenét. Leroux zenét ír, olyan értelemben, ahogy Bach, Beethoven, Chopin, Schumann munkáiból definiáljuk a zene fogalmát. A radikálisok, D'Indy és Debussy már lényegesen eltávolodnak ettől a fogalomtól. Meglehet, hogy ők a zseniálisabbak, az alkotók, de az, amit alkotnak, nekünk laikusoknak egyelőre még olyan rejtelmes ösvény, melyről nem tudjuk, merre vezet, s amelyen követni is nehéz ezeket az élesszemű és vakmerő uttörőket. Nem tudom, hogy átmenet nélkül az operai közönség elviselné-e a Debussy egyhangú, szentelen monodiáját, mely úgy akar hatni a Nibelungok és Saloméék exaltált kiáltozása után, mint a Duse szürke, természetes beszéde a régi szin-padi pátosz után. Leroux ravasz szin-padi Jánusz; művészetének félarczával visszafelé fordul s még derekasan deklamál, patetizál, mert tudja, ez kell az operai közönségnek Claudio Monteverde óta. Igen nehéz itt ribilliót csinálni, talán lehetetlen is, az operai műfajnak, az énekelve beszélésnek nagy eredendő hibája és esztétikai hazugsága folytán. Ha már énekelnek az emberek, legalább énekeljenek! Ez az esztétikai kompromisszum, melynek az okos Leroux is hódol. Szép, meleg, lendületes, legtöbbször szabályosan ivelt zenét ír, mely a francia stílus kerek mondataiba foglalja bele a Puccini olaszos, tagolat-

lan exklamációit. Néha szimfónikus, olyan terjedelemben, ahogy a drámairónak szabad epikusnak vagy elmélkedőnek lennie. Orchesztere ragyogó. S mert a színkeverést folytatni már jóformán nem lehet, egyszerű, tiszta színeket rak fel. A szöveg, Richépin ismert *Le chemineau*-ja, olyan emberi, belső dráma, melyhez az operairodalomban talán csak a *Fidelio* fogható. Maga a chemineau, az országút boldogja a magyar ember eszének ismeretlen, de egy nagy poéta érzékíti meg előttünk; s a fantázia nem volna lelünk és agyrendszerünk női funkciója, ha egy szép hazugsággal nem lehetne elkábitani, elringatni. *Takáts* éneklő a cím szerepet. Az istenadta zsenialitás formálja meg benne a gascogne-i csirkefogót. Az ösztön telepátikus, távolbalátó érzékével. Érdeemes megnézni a darabot is, Takáts gyönyörű alakítását is.

K. A.

Művészet.

A Vörösmarty-szobor.

A *Hét* mult heti számában egy mélykedélyű poéta közölte velünk vízióját: milyennek szeretné látni Vörösmarty szobrát? Az ő modern lelke előtt a Vén cigány Vörösmartyja lebegett s bizonyára sokan vagyunk mai emberek, akikhez ez a ditirambus közelebb áll, mint teszem a Zalán futása. Megmutattam a cikket egy szobrász barátomnak.

— Kérlek, ez irodalom, filozófia, költészet, ahogy akarod, de semmi esetre sem plasztika. Inkább muzsikában van elgondolva, mint kőben. Aztán a Vén cigány még nem Vörösmarty, vagy legalább is nem az egész Vörösmarty.

— És a Szózat? . . .

— Hiszen éppen ez az! A Szózat se fejezi ki egészen Vörösmartyt az irodalom szempontjából, de a szobor nem is illusztráció, se nem irodalomtörténet. Ha *Kallós*, *Telcs* és *Márkus* az egész Vörösmartyt meg akarták volna illusztrálni, száz apró reliefben meg kellett volna mintázniok a Zalán futása, a Szép Ilonka, Két szomszédvár, Vén cigány, a Vénás, Marót bán, Áldozat, sőt talán a Shakespeare-fordítások jeleneteit is . . .

— És akkor kollektív plakett-kiállítást, vagy irodalomtörténeti gipsz-muzeumot csináltak volna, de nem szobrot.

— No látod. Éppen azért választották a Szózat-motívumot, mert így egy összefoglaló kompozícióban *egyes* ritmusu plasztikai gondolatot adhattak. A szobrász előtt ez a fő, más minden mellékes. Azért az irodalom is megkapta a magáét: a Szózatot éneklő tömeg — azt hiszem — elég közeli vonatkozásban áll Vörösmartyval.

. . . Nem akartam barátomat keseríteni s így nem kérdeztem meg tőle: honnan tudja, mit énekel az a tömeg? Az is ki van fejezve plasztikailag? De annyit mégis megjegyeztem bátortalanul, hogy ha ki lehetett fejezni kőben a Szózatot, bizonyára ki lehet fejezni a Vén cigányt is. Hogyan? — az nem az én gondom. Először, mert nem is az én álmom, hanem egy poétáé, másodszer, mert azért szobrász a szobrász, hogy kőben gondolja el és fejezze ki azt, amit az író versben vagy prózában.

Am ne vitatkozzunk azon, ami nincs a szobron, mikor gyönyörködhetünk abban, ami van. E kételyekkel csak arra akartam rámutatni, hogy én — a szobor számtalan kvalitása mellett — éppen azt a két dolgot nem találom meg benne, ami láthatólag a legnagyobb elragadtatásokat váltotta ki bírálóból. Nincs ugyanis benne az egész Vörösmarty, akárhogy hirdetik is, és a tiz-husz

genre-szerű alak nem teszi a tömeg hatását. Más kérdés: benne kell-e lennie egy ilyen szoborban az egész ember egyéniségének? A művészgőg ugyan azt hirdeti, hogy a legtöbb jó szobor eredetijének még a nevét is rég elfeledte a világ, mikor a szobor alkotójának neve még teljes pompájában ragyog; de — azt hisszük — ez csak a királyokra s közepes államférfiakra áll. Ha a költő is ilyen értékű, akkor már eo ipso nem lehet róla jó szobrot faragni, legfeljebb plasztikailag érdekes emlékművet, melyen az egyes alakok, formák s az anyag ritmusa művészi harmóniában egyesül. De ahogy egy képszerűleg érdekes portráit még lehet rossz arckép, úgy az ilyen emlékmű is lehet szobornak gyenge.

A *Kallós*—*Telcs* szobra szerencsére nem az. Vörösmartyjuk szobornak is, emlékműnek is, portráitnak is, plasztikai munkának is elsőrangú, érdekes, művészi. De — újból mondjuk — nem azért, mert a kőből kiváló, sziklából meglevevődő alakok akár a népet, akár pláne a népleket érthetően személyesítenék meg. Hanem azért és csupán azért, mert ezeknek a formáknak mozgásában, az alakok lendületében, a tömegek hullámzásában és a vonalak ritmusában egyéni stílus, plasztikai rend, okos elosztás és minden hazug póz nélkül is nemes monumentalitás nyilvánul. Ez a fő szobrászi erénye ennek az emlékműnek s ez erény mellett eltörpülnek minden más belepszichologizált erényei, — sőt hibái is.

Mert ilyenek is vannak s mi becsüljük annyira a kitünő művészek munkáját, hogy nem hallgatjuk el ezeket sem. Így a közönségnek, vagy tán a szoborbizottságnak tett koncesszió, hogy a főalak a maga sujtásos mivoltában már nem egészen a kőből válik ki, nem belőle van fejlesztve, mint a mellékfigurák. A művész — *Kallós* — itt kompromisszumra lépett a kővel, nem merte végigvinni gondolatát s most kissé groteszkül hat, amint Vörösmarty ott fenn teljes diszben pompázik, míg alul beleragad a sziklába. Miért? — mikor a költő nem sziklán, de stilizált széken ül? Vagy miért ül széken, ha a sziklából válik ki? Szerencsétlennek tartjuk egyébként a stilizált széket is, mely főleg a vázai-utcai oldal felől tekintve, a maga sima felületével sivárrá teszi a szobor hatását, éppen onnan nézve, hol a legnagyobb perspektíva tengelyében érvényesülhetne. De ez talán a felállítás büne; úgy tudjuk, a város nem bírta megérteni, hogy egy szobor másutt is állhat, mint a tér közepén. A kőfaragás technikai munkája ellen is volna szavunk, de nálunk nem szokás, hogy a művész maga vesződjék a korrektúrával, a talián munkásokat pedig nem vonhatjuk felelősségre az itt-ott megmaradt darabosságokért.

Am mindez részletkérdés csak, amit viszont éppen a részletekben annyi szépség ellensúlyoz, hogy a fehér kőmassza a maga egészében szinte úgy hat, mint egy költemény, — nem, mint maga az élet. Pompásan megformált alakjai; a fejek és arczok jellegzetes kifejezései; a mozgás szelid bája s az a szerencsés plasztikai gondolat, ahogy — en face nézve, sajnos, csak a baloldaltól — a hátsó csoport is érvényesül elülről, hogy növelje a tömeghatást: mindez megkapóvá, érdekessé, költőivé és monumentálissá avatja a szobrot, melyen megérzik a művészek ereje, tudása, nagystílusága, szenvedélyes akarata s a részletek gyengéd finomsága iránt való artisztikus érzése. Valami lágy derű ömlik el a nagy darab fehér márványon, valami egyszerű és meghatározó báj, s ha nem mernők is állítani, hogy ez stílusosan illeszkedik Vörösmarty heroikus pátozához, de viszont — s ez is valami — méltóképpen reprezentálja a modern magyar szobrászatot s talán egy kissé a fiatal Magyarországot is, melynek csak egyik szemé néz a multba vissza, a másik már oda van tapadva a diadalmas, a Vörösmarty koránál európaibb és modernebb jövőjére.

Tövis.

Művészi fotográfia. A kép nem fotográfia, a fotográfia pedig nem kép. Ez látszólag roppant egyszerű igazság, de azért nem érvényesül oly ellentmondást nem tűrő módon. — legalább nálunk: nem — mint a kétszer kettő. Van piktor elég, aki fotográfia után dolgozik, ha tagadja is, az amatőrök legnagyobb része pedig mindenáron képet akar előállítani — géppel. Mikor pedig látja, hogy ez nem megy, egyszerűen rámászik ecsettel. Ezt ők retouche-nak, korrekturának hívják, pedig van erre jó magyar szó is: hazugság. Ha a malter márványt, a fa aranyat, a téglát terméskövet, a festett papírt színes üveget akar hazudni, akkor azt művészietlennek mondjuk, de ha a fotográfia képnek adja ki magát, akkor elnevezük művészi fotográfianak — és kiállítást rendezünk belőlök a *Műcsarnok*-ban, ahol ugyis elég fotográfia fordul meg évenként festmény álnév alatt. Pedig a fotográfia elég alaposan különbözik a művészettől; amaz utánoz, vagyis el akar hitetni valamit, emez nem akar elhitetni semmit, csupán azt mutatja, ami igaz. Amaz a hasonló vonások összessége, emez — ha tetszik neki — szimbolikusán is kifejezheti az igazságot. Érzéki, sőt bizonyos lelki örömet azért szerez az utánzás, tehát a fotográfia is. De ehhez kelető szükséges. Először a dolgoknak vagy az alakoknak a csalódásig hű hasonlatossága, másodsor annak éreztetése, hogy tényleg csalódás van a dologban. Például: gömbölyűnek érez a szemünk valamit s ujjunk érzi, hogy az lapos. Az érzékeknek ez az ellentmondása okozza a gyönyört. Am egészen más gyönyör az, amit a műalkotás szemlélése nyújt. A fotográfiai hasonlatosság csak meglepetést okoz, tehát csak amolyan alsóbbrendű gyönyört, míg a művészi kép művészi hatást kelt, mert nemcsak egyes részleteket, de valamit egészen és egységesen is vissza tud adni — sokszor egyetlen vonással. Vagy ahogy Ruskin oly csodálatraméltó szépséggel mondja: »A művészi alkotás a szemlélt munkálkodásra serkenti: képzelete az adott alapon dolgozik tovább, holott az utánzás csakis arra ösztönzi, hogy annak hazug voltát fürkészsze. Itt a gyönyör nem az igazság megismeréséből, de a csalás felfedezéséből ered; forrása tehát nemtelen«. — A fotográfiai kiállítás óriási anyagában bizony több a hazugság, mint a becsületes, őszinte fotográfia. (Nem is beszélve arról a hazugságról, hogy a képek háromnegyed része Bécsben készült s idevalósínak adja ki magát!) De ahol a fotográfus őszinte, ahol foto-kémiai eszközökkel dolgozik s nem ecsettel, ott néhány pompás darabban gyönyörködhetünk. Így *Bacsá* András színes autochromjai, *K. Lippich* Elek balatoni hangulatai, *Kiss Ottó* nemesen karakterisztikus női fejei, *Feledi*, *Magyar-Rosenberg*, *Havanghy*, *Harmatzy*, *Horváth* C. Guido, *Révész* Zoltán, *Balogh* Rudolf s néhány hivatásos fényképészünk felvételei, valamint gumminyomásai valósággal európai nivón állanak. Mely dicséret értékét csak az mérlegheti kellőképp, aki látott londoni és hamburgi mestereket. Külön strófa illeti *Konkoly-Thege* meglepő tudományos fotográfiait s a rendőrség Bertillon-féle fényképeit, amelyeknek persze nem a művészethez, de a tudományhoz és a közbiztonsághoz van csak közük. A rendezés lehetett volna gondosabb is; az egyes kiállítók művei úgy szét vannak szórva, hogy az is külön kutató amatőr kell legyen, aki rájuk akadjon.

Csalódni emberi dolog, de nem okvetlenül kell. Ha e névre »Réthy« figyelünk, úgy nem csalódnunk, hanem eredeti pemecfü-czukorkát kapunk 60 fillérért, még pedig egy kedvelt régi magyar háziszert, mely köhögés, rekedtség és hurutos bántalmak sok ezer esetében oly kitünően bevált.

A »Buziási Phönix Ásványvíz« már a rómaiak idejében világhírű volt páratlan gyógyhatásáról és üdítő ízéről. Most Muschong Jakob, a buzaiási fürdő új tulajdonosa, kiváló szakértelemmel és a legnagyobb áldozatkészséggel fogott hozzá, hogy e csodás gyógyhatású víz használatát mindenkinek lehetővé tegye. A »Buziási Phönix Ásványvíz«-nek kitünő hatását vese- és hólyagbajoknál, a vesmedencze idült hurutjainál, bugyó- és fővénycépződésnél, a légutak és kiválasztószervek hurutos bántalmainál a legnevesebb orvostanárok elismerték. Kellemes, kissé savanykás ízű, vasmentes, szénsavdús tartalma a legkiválóbb asztali vízzé teszi. Járványos betegségek ellen a legkiválóbb óvszer.

IRODALOM.

Huszonegy novella.

— *Biró Lajos könyve.* —

Az első novellának az a címe, hogy *Ilka*. Erős, élénk, szenvedélyes történet, ugyszólván csupa párbeszédben rohog odáig, ahol egy asszony akarat és erő nélkül onlik egy fiatal, rajongó sihedernek az ágyára. De amire idáig jut, már ugyszólván mindenki kezén megfordult a vidéki városban. Az ok: mert egyszer az alispán fia, akit nem akart meghallgatni, a szemeláttára agyonlőtte magát. És attól kezdve, ha valaki azt mondta neki: *Ilka*, a halálotmat kívánja? — az asszony kapitulált. És mivel sokan mondták ezt neki, hát sokszor kapitulált. Eleinte egy pár kardcsapás is esik miatta, később már kisorsolják, hogy holnap ki fogja neki a halált emlegetni. Ugy-e, milyen mulatságosan frivol téma? Bohózatot lehetne róla írni francia stílusban. De *Biró Lajos* meglátja, hogy ez az élet feneketlen romlottságának a tragikomédiája, hogy egy asszonynak, mert jó, puhaszívü és naiv, el kell buknia, egészen öntudatlanul, egészen ártatlanul, csak azért, mert egyszer az ablaka alatt meghalt valaki. És ebből a novellából, mint a többiből is, kiérzik a *Biró Lajos* hitvallása. Fatalista. Tul van azon, hogy az emberektől determináltan lássa a cselekedeteket. Tul van azon, hogy a lelki evolúciókon felül még a végső okait, a megindító motívumot is valami öntudatos ténynek tulajdonítsa. A buta véletlen, egy lomha veréb megrug fönt egy csipet havat a hegy tetején és lent viruló alpesi tájakat omlaszt szét a lavina. A buta véletlen egy csomó részeg, bocskoros arató utjába sodor egy jóakaratu vasuti tisztet és a száz éles kasza kiegyenesedik, embervér patakzik a kormos csarnokban, törmelék közt állnak a vonatok, katonaszuronyok villognak és holtra retten a siető nagy város. És ugyanez a buta véletlen az, ami egy *Peti* nevű cigánygyerek képében ott vigyorog rá a vasutnál a veszett kutyától megmarrt bosnyákokra. Hogy elvigye őket, a csillogó aranyaikkal fürdeni borban, pezsgőben, szerelemben a mulatók tanyájára, orgiák közé és hogy mi léleketelőjtva lessük, rohanva a lapok fölött: mi lesz, ha zavarossá válik a tekintetük, habos lesz a szájuk és részabadulnak egymásután a veszett erejükkel a sodomai mulatókra.

Biró Lajos szereti a félelmetesen nagyszerűt, a vakon buzgó hekatombákat és ha talán ez elég volna, eléje tudna feküdni keresztben egy zuhogó nagy folyónak, hogy azután gyönyörködjön benne, miként söpri el az emberek vaczogó életét. Perverzus gyönyörűségnek tetszik, pedig csak egy szelid vágyakozás van a tudattalan fenekén, szeretne egy nagy, vízözön utáni friss, erős, erkölcsös generációt.

De ez lehet hogy csak a filozofáló kritikus belemagyarázása, mert a gyanutlan olvasó csak azt érzi, hogy rohog, rohog vele ismeretlen czélok felé és az érdeklődése, a várakozása egyre hevesebb lesz. Mesetémákon repül, történeteket dialogizál, embersorsok karikáját kergetjük vele együtt. Nem is az alak érdekli, nem az ember bonczolja, hanem azt mondja el, mint feltarthatatlan bizonyosságot, ami vele történik. Éppen ezért ott, ahol csak az ember érdekli, ahol egy alakért ír, nem mindig értékes. *Óreg Baracs István*on, a züllött komédiáson, aki a külvárosi színházban rőfogni, ugatni kénytelen a csirkefejű primadonna turbékolásához, megérzem, hogy a szívéhez forrott az ő bus, csüggedt fejével. De ez az ember csak odáig jut el, hogy egyszer egy nagyon józan pillanatban fojtogatni kezdi a lányt egy duettben és ez novellának nem elég, s nagy esést érzek benne a felcsigázott várakozás után. Vagy amikor megint csak egy alak, a tisztességes ispánnév lett

demimonde kedvéért, olyan történetet komponál, hogy ez öngyilkos lesz, mikor attól fél, hogy elárulják a multját, megint csak valami hig sablonfélét érzek és benne tátongó ürességet.

De ezekből is, mint a többi históriájából kitetszik, hogy a vidéki kisváros alakjaival él a nagyvárosi mesekombináltságok magányában is. A vidéket, nagyivóit, duhaj gavallérjait szereti még belőlük, kijózanodva is. Talán maga is úgy van velük, mint Déghy, aki világhíres névvel megy le a szülőhelyére, Kunszállásra, hogy utoljára őket is meghódítsa a hegedűjével, de csak egy nagy csalódás tátong felé és a legkeserűbb szemrehányás, a maga előtt szégyenkezés kíséri vissza Európába. Igen, a mi vidékünk kulturképeire bukkanunk ebben a kötetben itt is, ott is és a magunk fanyar szeretete, letagadott vonzalma füzi hozzájuk őt is.

S ezért, ha látszólag hidegen beszél is róluk, nem tudja elhitétni, hogy egészen közömbösek neki. Még a stílusa is elárulja, melyikkel érez közösséget. Olykor pongyola: ez az idegenségtől van. De mikor elmondja, hogy egy ember nem mer inni a Tisza vizéből, mert öt évvel ezelőtt beleölte a feleségét a szeretőjével és az egész történeten végig a fojtott szenvedély párolgását érezteti a balladás sorokban, ebben formai asszimilálódás van a témához. És valami finom, ezektől merőben elütő renaissance-báj van abban a levélben, amelyben Pietro Alghieri küldi üdvözlését atyjának, a nagy Dante Alghierinek halálos ágya mellől Boccacciohoz. Az élő költő áhitata a szemünk előtt válik kétkedvéssé a nagy ismeretlenség mesgyéjénél és csak a Flórenczre gondolás adja meg arcának az elköltözés halk derűjét.

Poéta, aki így tud az orgiasztikus veszedelmektől, a bikafejű, zöldszemű Minotauruszoktól a haldokló idill csendjébe osonni. A fortissimókból a suttagó pianókba. Poéta, akinek borus és csillagos estékre egyaránt jut meséje. De a huszonegyedik estén, a huszonegyedik novellában még egyszer felüti a fejét a férfias, daczos hang. Egy fáradt imperiálizmus kap erőre. A császár meghal egyedül, elborult elmével, a tébolyda kertjében. Mert aznap délután a tavaszi fényben egy lány jött az útjába, és egy szolgáló leteperte, véresre verte. S egy világos pillanatban a császár megérezte, hogy őt megalázták, felséges beleibe gázoltak, és a császár a rácsok mögött meghal, mert ő e ketrecben is császár. Ugy hangzik, mintha provençal románckok dohognának róla évszázadok óta és Maupassant formaművészetével van elmondva. Már ahhoz is nagy izlés kellett, megérezni, hogy ez a sebzett heroizmus a legszebb utolsó akkordnak.

N. P.

François Coppée.

Abból az alkalomból, hogy Coppée levetette zöld frakkját és befeküdt egy hideg, de kétségtelenül kényelmes és előkelő koporsóba, sok kemény és szigorú ítéletet irtak le a világhíres francia akadémikusról. A nemes, fiatal arcú, poéta, aki akadémikussá kopaszodott s kopaszágát dus babérkoszorúkkal takarta, már évtizedek óta ellenszenves volt minden igazibb literary gentleman előtt s ezt az ellenszenvet, úgy látszik, még a halál se tudta az enyhe és közönyös méltánylás hangjáig tompítani. Antipátikus maradt Coppée még a koporsóban is. Ennek az antipatiának okaira azonban könnyen rátapinthat a felületes szemlélő is, mert inkább emberiek, mint Coppée költészetéből leszűrt s meghiggadt irodalmi ítéleten alapulók. Ez a polgári költő egyszerűen boldog ember volt és még boldogabb poéta. Nem talállok rá példát, hogy költő annyi készséggel, gyors biztonsággal és ügyességgel át tudta volna váltani összes

álmaikat, levegőből és ködből való ábrándjait forgalmi értékekre, népszerűsége, hírnévre és aranyra, mint Coppée s nem tudok senkit, aki fel tudná vele venni a versenyt abban, hogy lehet és kell hatni lehetőleg kevés és közönséges eszközzel, lehetőleg mélyen és tartósan egy sok millióból álló internacionális közönségre, amely nem az elite-ből, hanem a szürkéből, szegényekből és egyszerűekből toborzódik össze. Intelligens, mozgékony arcza nem hiába beszél egy ügyes és előkelő színészlőről, alapjában maga is színész volt. A költészet nála nem lelki probléma, de pusztá gardero-be-kérdés. Fáradhatatlanul cserélgette a különböző ruhákat s mindegyikben egyformán jól érezte magát. Vér és köny sohasem tapadt hozzájuk. Egyénisége is csak a ruháiban volt. Nem is csoda, hogy most, mikor meztelenre vetkőztetetten, halottas hidegséggel fekszik, rá se ismerünk már. Ő volt az, aki a husz éves tavaszi örültségek évadján francia létére a legangolabb hidegvérrel vallotta be Catulle Mendésnek, hogy eddig hatezer verset irt s azután egy hétre rá más száz ily verset prezentált neki. Bántóan értette a métier-jét ez a koravén poéta. Elhallgatni semmit se tudott; az utolsó szót mindig kimondta. Gondosan kifaragott költeményeit, czizellált történetkéit és apró szindarabjait majdnem csak az menti meg, hogy francia beszéli el, aki ha bájos, könnyű és szellemes, teánál előkelő szalónban a legczukrosabb banalitásokat is lenyeletheti velünk. Coppéet még tapintat és egészséges izlés is vezette. Egykor modern is volt, Páris sápadt gyermeke, az utolsó grisette s a városi poéta új típusa, aki cigarette-tel bolyong az éjszakában és gyengéd álmaikat szörnű szenvedések parfümjével szagositja be. Mert Coppée szenvedett is, amennyire az etiquette megengedte. Szerencséjére hamar a »Parnasse«-hoz szegődött, ahol enyhe, nőies formában körülbelül ugyanazt mivelhette, amit a férfiasan görög és antik Leconte de Lisle, a barbár álmok visszaálmodója. A »poète des humbles« közöttük, bár természetétől fogva tömjénesen keresztény lélek, pogány lett. Ez a milieu, melyben a meleg vért az »impossibilité« göggs a forró emberi szenvedéseket fántasztikus kő-arabeszkké fagyasztotta, éppen neki való volt és Heredia, Sully Prudhomme, ha tehetségben és finomságban nem is, de formában és a költészet egy előkelő, nagyon nehéz és nagyon nemes művészi mesterséggé való degradálásában ikertestvére. Ma egy alkonyodó költői iskola földi istenét látom benne, akit a régi szertartás szerint biborban, aranyos harsonák zengése mellett emelnek ravatalra. Az utolsó földi isten távozik. Les dieux s'en vont. Nekünk azonban örülnünk kell ennek, mert a horizont alján új emberek jelentkeznek, akik nem értenek annyira a poézis kézmű-ügyességéhez; de igazabbak és bátrabbak, akik olykor dadognak is, de sohasem hazudnak s ha félszegek, szegények és sejtések ködében botorkálnak, mindig magasra néznek, ujak, érdekesekek és — emberek.

K. D.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Tátraháza nemcsak egyik legkiesebb pontja, de tavaly óta egyik nevezetessége a Tátrának. Ugyanis tavaly rendezte be ott tüdőbeteg-szanatóriumát dr. Müller Vilmos, az Erzsébet-Szanatórium egyik volt asszisztense, ki magához váltotta Tátraházát, azzal az elhatározással, hogy a modern tudomány által nyújtott minden segédeszközzel a szenvedő emberiségnek olyan menedékhelyet fog itt teremteni, mint aminő a külföldiek közt például Davos és a Svájc több más pontja. A levegő Tátraházán enyhe, ózondus, szélmentes. Fenyves erdei csodálatosan dusak, illatosak. A betegeket itt ugyanazonképpen kezelik, mint a svájci szanatóriumokban. Van napfürdő. Vannak fekvő sátrak, hol a beteg az egész napot a szabad levegőn töltheti. Vannak szénsavas fürdők. Az élelmézés kitűnő és a legnagyobb igényű beteg is megtalálja azt a komfortot, melyet magának aspirál. Szóval: elsőrangú hely és a szanatóriumba már tavaly, megnyitása esztendejében odaözönlöttek a betegek. Czim: Dr. Müller Vilmos fürdőtulajdonos-igazgató Tátraházán.